

Ensammast i rymden

Om barn och unga i en asylprocess som blir utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck
– yrkesverksammas erfarenheter

TR!S
TJEJERS RÄTT
I SAMHÄLLET

TRIS

TRIS – Tjejers rätt i samhället

Uppsala

Telefon: 010-255 91 91

info@tris.se

www.tris.se

Utgivningsdatum: April 2021

Utgivare: TRIS – Tjejers rätt i samhället

Författare: Talin Davidian, Mariet Ghadimi, Evin Sayfoor & Tina Karapetian

Grafisk form: Byrå4 **Textgranskning:** Falkblick Kommunikation AB

Projektet har genomförts med stöd av Länsstyrelsen Östergötland

Förord

Sedan TRIS – Tjejers rätt i samhället grundades 2002 har vi lyft vikten av lagändringar för att hedersvåldsutsatta barn och unga ska få adekvat skydd och möjligheten att leva ett fullgott liv, exempelvis genom lagarna om barnäktenskap respektive utreseförbud för de som riskerar att fara illa utomlands. Lagar som förstärker skyddet för barn och unga som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck (HRV) är viktiga och sänder tydliga signaler till grupper som praktiserar hedersnormer och förtryck.

En grupp barn som i mycket liten utsträckning uppmärksammas i den pågående opinionen är asylsökande barn och unga som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck av sina anhöriga. Inte sällan av sina primära omsorgsgivare som de sökt asyl tillsammans med. Dessa barn flyr tillsammans med sina familjer från krig och utsatthet i hopp om ett bättre liv men tvingas leva i förtryck och utsätts för hedersrelaterat våld av familjemedlemmar som de är i beroendeställning till, allt detta i ett land där de inte vet ifall de kommer att få stanna kvar eller inte. Barn och ungdomar som söker asyl tillsammans med sina familjer och lever i en hederskontext befinner sig därmed i en särskilt utsatt position.

Vi på TRIS verkar för att alla barn ska ges lika tillgång till sina rättigheter och skydd från våld och förtryck i hemmet. Ända sedan starten har vi kommit i kontakt med just denna målgrupp: barn och unga som utvisats eller riskerar utvisning samtidigt som de utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Vi har på nära håll sett hur utsattheten tar sig uttryck för dem.

Deras verklighet visar att HRV inte upphör vid ankomst till Sverige, snarare tvärtom. I stället vittnar barn och ungdomar om att hedersnormer förstärks, att kontrollen av främst tjejers vardag intensifieras och att många barn hamnar i ett tillstånd av vanmakt där de inte vågar berätta om sin utsatthet. Föräldrarna utgör således en risk för barnens liv och hälsa. Flera av dessa barn och unga kan ha varit placerade i familjehem på grund av missförhållanden i hemmet och allvarliga brister i omsorgen. När de sedan utvisas tillsammans med sina förövare har barnens rättigheter enligt barnkonventionen kränkts.

Mycket har hänt i frågan sedan 2002 och numera finns det flera lagar med förstärkt barnperspektiv. Däremot finner vi fortsatta brister i omhändertagandet av denna målgrupp och att det är en lång väg kvar att gå.

Föreliggande rapport är en del av ett projekt inom detta arbete, vid namn *Ensammast i rymden*. Projektet syftar till att öka kunskap och medvetenhet om asylsökande barn och unga som utsätts för HRV. Här har vi mött barnens och ungdomarnas egna röster, samtidigt som vi har gjort en översikt av kunskap och litteratur i ämnet. Vi har också mött yrkesverksamma som delar med sig av sina egna erfarenheter kring barn och unga i asylprocesser: såväl vårdpersonal som handläggare inom socialtjänsten.

Under arbetet med denna rapport har det blivit tydligt att det finns en hel del skrivet om ensamkommande barn och ungdomars situation under asylprocessen. Exempelvis finns det rutiner för handläggning på Migrationsverket och det finns lagstiftning som utformats för att värna om gruppens rättigheter. I fallet med barn som kommer med sina familjer framträder dock i stället en tydlig kunskapslucka kring barns särskilda utsatthet under asylprocessen. Det finns inte tydliga rutiner inom ansvariga myndigheter för handläggning av ärenden när asylsökande barn i familjer utsätts för våld. Lagstiftningen är inte heller utformad för att omhänderta barns egna asylskäl på grund av utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck. Speciellt tydligt blir detta i relation till asylsökande barn som är under samhällets vård: exempelvis barn och ungdomar som placeras utanför hemmet. Viktigt att beakta är att asylsökande barn ofta bär på traumatiska upplevelser av krig och våld. I fall där barnen även utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck adderas således ytterligare en dimension av sårbarhet kopplad till utsattheten i hemmet.

Rapporten är framtagen av TRIS – Tjejers rätt i samhället, med stöd från Länsstyrelsen Östergötland. I projektet har advokat Rebecca Lagh från Advokatbyrå Rebecca Lagh AB och Stefan Zebrowski från FOKUS Advokatbyrå varit

sakkunniga. De har bland annat suttit i projektets referensgrupp, deltagit i intervjuer och kommenterat texter.

Våra möten med såväl jurister som övriga yrkesverksamma, bekräftar våra erfarenheter kring de brister som finns och behovet av förtydligande vad gäller både lagstiftning och rutiner – inte minst vad gäller rollfördelningen bland samtliga aktörer.

Projektet har även resulterat i en handbok som vänder sig direkt till de berörda barnen och ungdomarna. Den innehåller flera berättelser ur verkliga livet, tillsammans med fakta om barnens rättigheter och olika vägar till hjälp. Denna bok har samma namn som projektet: *Ensamast i rymden*.

Det är vår förhoppning att såväl rapporten som handboken ska utgöra ett viktigt verktyg på vägen framåt mot ett samhälle där utsatta barn och unga ska få adekvat skydd och möjlighet att leva ett fullgott och tryggt liv, enligt FN:s barnkonvention – som numera också är svensk lag.

Uppsala, den 2 april 2021

Talin Davidian
Ordförande, TRIS – Tjejers rätt i samhället

Innehåll

Förord	3
Inledning	7
Barnets bästa i utlänningslagen	10
Kritik från FN	11
Barnets bästa i barnkonventionen	13
Barnkonventionen – tredje tilläggsprotokollet	14
Regeringens regleringsbrev till Migrationsverket	15
Barnrättsperspektivet	17
Vad händer när barn omhändertas enligt SoL eller LVU?	18
Barns egna asylskäl enligt UNHCR	22
Könsstympling	22
Våld mot barn	23
Förföljelse på grund av avvikelse från religiösa normer	23
Förföljelse på grund av avvikelse från tilldelade könsroller	23
Hedersrelaterat våld och förtryck	24
Migrationsverkets utredning av barn som är gifta	26
Intressekonflikt mellan vårdnadshavare och barn	30
Ska barn höras i asylutredningen?	32
Offentligt biträde	32
Asylsökande barn under LVU	33
Verkställighetshinder	34
Sekretess	34
Lagar kring hedersrelaterat våld och förtryck	34
TRIS erfarenheter av asylsökande barn som utsätts för HRV	37
TRIS reflektioner	45
Slutord	47
Referenslista	48

Förkortningar

HRV – hedersrelaterat våld och förtryck

UtlL – utlänningslagen

SoL – socialtjänstlagen

LVU – lagen om vård av unga

FN – Förenta nationerna

UNHCR – Förenta nationernas flyktingkommissariat (United Nations High Commissioner for Refugees)

NCK – Nationellt centrum för kvinnofrid

Inledning

TRIS –Tjejers rätt i samhället träffade 15-åriga Maria år 2017 via vår läxhjälpverksamhet. Maria kommer ursprungligen från Afghanistan och kom till Sverige tillsammans med sin familj 2015. Maria är en driven tjej som har stora drömmar och mål. När vi träffade Maria berättade hon att hennes framtida dröm var att studera vidare på universitet till lärare. Maria ville bli lärare för att kunna hjälpa andra flickor i Afghanistan som inte får utbilda sig just på grund av sitt kön. Samtidigt som vi på TRIS regelbundet träffade Maria via TRIS läxhjälp befann hon sig mitt i en asylprocess. Dessutom framkom det en tid senare att Maria inte fick göra något utanför läxhjälp och skolan. Hon fick aldrig umgås med vänner, hon fick inte klä sig som hon själv ville och hon fick absolut inte ha någon pojkvän. Alla dessa begränsningar i Marias liv kom ifrån hennes egen familj. Maria blev dessutom utsatt för våld och övergrepp av sina egna föräldrar. Till en början vågade inte Maria berätta om detta för oss på TRIS. Det var först under ett gruppsamtal kring barns rättigheter som hon berättade att de rättigheterna inte gällde henne. Under de två år hon befunnit sig i Sverige hade Maria alltså levt med tron att barns rättigheter i landet inte gällde henne, detta eftersom hon var asylsökande och utsatt av sina egna föräldrar.

Fallet ovan är ett av många som vi på TRIS ständigt möter i vår verksamhet. Barn och ungdomar berättar om att de lever i två för varandra mycket olika världar, där sociala normer och värderingar krockar. De vittnar om värderingar som gör skillnad på flickors och pojkars rättigheter och möjligheter. Främst avser detta flickor som försöker anpassa sig till majoritetssamhällets normsystem där flickor och pojkar har samma friheter. TRIS erfarenhet visar att både flickor och pojkar hamnar i kläm mellan de olika sociala normsystemen. Framför allt vittnar flickor om de allvarliga konsekvenser

som uppkommer till följd av att de försöker leva ett mer självvalt liv. Flickor berättar om omfattande begränsningar i vardagen som sätter villkoren för hur de ska använda sin tid och hindrar dem från att planera sina liv. Kortsiktiga överlevnadsstrategier har övertaget över ungas vardag, och den mentala energin räcker inte till för att identifiera självvalda önsknings och mål. Många unga vittnar om att frihet är ett abstrakt begrepp och inte ett möjligt alternativ.

Både flickor och pojkar berättar om att familjens rykte och anseende är viktigare än allt annat och hänger ihop med unga kvinnors beteende eller, ännu viktigare, en dotters eller systers anseende bland släktmedlemmar och landsmän. Föreställningar om att i första hand tjejer ska vara oskuld och inte inleda föräktenskapliga relationer dominerar unga kvinnors vardag.

I TRIS kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Uppsala, *UNG 018*, svarar var femte flicka och var tionde pojke att det finns en förväntan från deras familjer att de ska vänta med sex tills de gifter sig (Ghadimi och Gunnarsson, 2019). Bland nämnda flickor svarar nästan var fjärde flicka att hon kommer att tvingas till att gifta sig eller förlova sig om hon blir tillsammans med någon som familjen inte accepterar. Genom att i första hand kontrollera och begränsa flickors och unga kvinnors liv så lyckas familje- och släktmedlemmar upprätthålla ett gott rykte. Framför allt är det flickor som berättar om begränsningar kring val av vänner, fritidssysselsättning och utbildning. I *UNG 018* svarar nästan var femte flicka att hon förväntas vara oskuld vid ingåendet av äktenskap och att hon är orolig över att inte få bestämma sin framtida utbildning, vilka vänner hon ska ha eller vad hon ska göra på fritiden. En stor andel flickor (41 %) och pojkar (31 %) som förväntas avstå

från föräktenskapligt sex svarar dessutom att de är oroliga över att inte själva få välja sin framtida partner. Ungdomarna som TRIS möter i *UNG 018* vittnar även om allvarliga konsekvenser för den som trotsar normerna. Förutom kränkningar av individens frihet så vittnar de om hot och fysiskt våld.

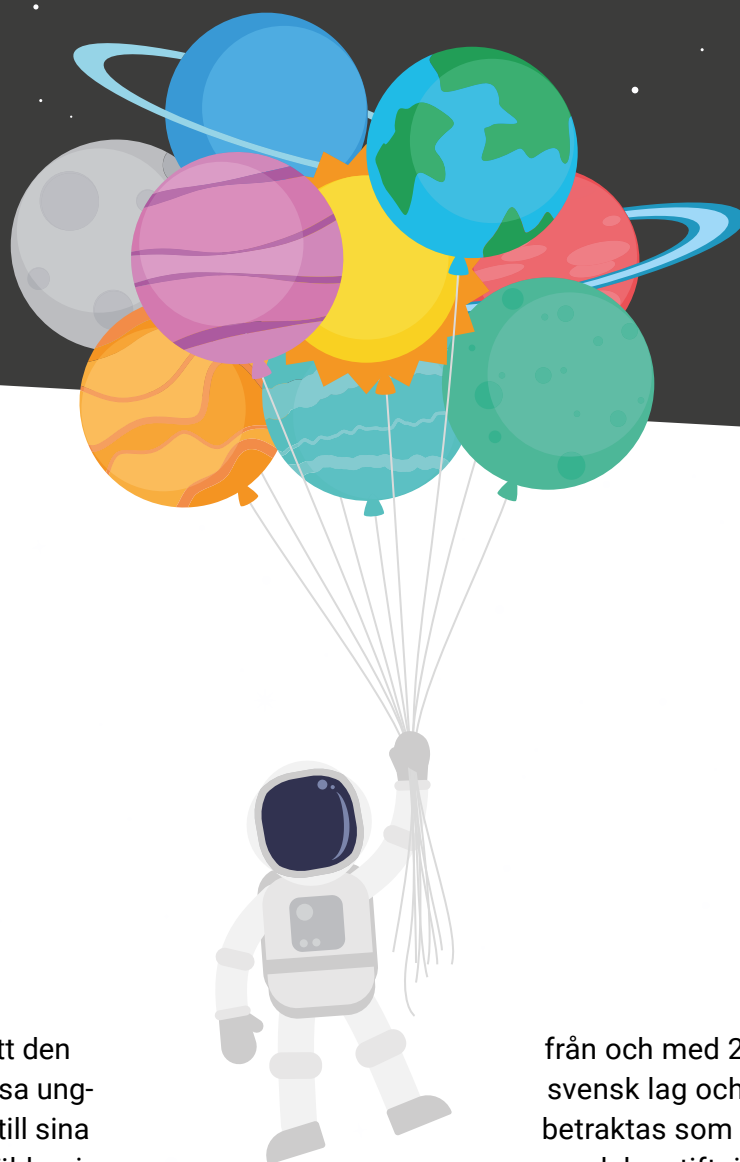
Ända sedan starten 2002, har TRIS kommit i kontakt med asylsökande barn i familjer där man upptäckt att det finns hedersrelaterad problematik. Den dubbla utsattheten: dels av att vara asylsökande, dels av att vara utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck (HRV), gör denna grupp av barn särskilt sårbara. Hedersrelaterat våld och förtryck bygger på beroenderelationer, där lojaliteten ligger hos den egna familjen eller släkten. I asylsökande familjer med hedersproblematik yttrar sig detta genom att barn tidigt fostras till att inte prata med utomstående personer om det som sker i hemmet.

TRIS lärdom genom åren visar att kunskapsluckan är stor vad gäller asylsökande barn i allmänhet och asylsökande barn som utsätts för HRV i synnerhet. Utöver detta måste hänsyn tas till tillämplig lagstiftning och policyn kring förfarandet i asylprocessen. Det är i detta perspektiv som det blir avgörande att fokusera på hedersrelaterat våld och förtryck bland barn och unga under asylprocessen. Hur beaktas barns särskilda utsatthet och behov av skydd

allmänt i bedömningen av ärenden, och hur kan barn som utsätts för HRV inkluderas i detta?

Vår erfarenhet visar att asylsökande barn ofta faller mellan stolarna och inte får sin röst hörd. Den dubbla utsattheten, som nämndes ovan, visar sig genom att hänsyn till barnets skyddsbehov ofta saknas i asylbeslut. Mot bakgrund av denna problematik ser TRIS ett behov av att öka kunskapen om asylsökande barn som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Detta görs genom att utveckla metoder om hur man arbetar med att skydda dessa barn från närstående som de också söker asyl tillsammans med.

Denna rapport, som ingår i projektet *Ensam i rymden*, innehåller en litteratur- och kunskapsöversikt inom ämnet. Här presenteras tillämplig lagstiftning, rättsliga dokument, policyn samt annan kunskap kring asylsökande barn i familjer. Kunskapsöversikten fokuserar på barns rättigheter i asylprocessen, barnrättsperspektivet i handläggning av ärenden samt barnspecifika grunder för asyl. I rapporten delar vi också erfarenheter från yrkesverksamma inom området, såsom jurister, vårdpersonal och socialtjänsthandläggare. Vi började inledningen med att berätta om Maria. Maria fick hjälp, hon omhändertogs enligt LVU och fick komma till ett familjehem. Senare fick Maria uppehållstillstånd och studerar nu på gymnasiet. TRIS har dock mött

flera unga som inte fått den hjälpen Maria fick. Vissa ungdomar fördes tillbaka till sina hemländer av sina föräldrar innan asylprocessen var avslutad. Detta anser vi inte vara förenligt med FN:s barnkonvention.

Barnkonventionen förmedlar dels synen på barn som fullvärdiga samhällsmedborgare med rätt till inflytande över sitt liv, dels synen på barn som sårbara med särskilt behov av trygghet och skydd (Lundberg & Lind, 2015). I Sverige reglerar främst utlänningslagen (UtlL SFS 2005:716) arbetet runt asylärenden. När vi beaktar barnperspektivet blir därför eventuella diskrepanser mellan svensk lagstiftning och mellanstatliga överenskommelser, som barnkonventionen, mycket intressanta i sammanhanget. Särskilt i och med barnkonventionens aktualitet, konventionen som

från och med 2020 blivit svensk lag och inte längre kan betraktas som helt underställd svensk lagstiftning.

Alla barn ska ha rätt till skydd och stöd från socialtjänsten. I dag kan dock barn utvisas under pågående samhällsvård. TRIS anser därför att LVU måste ges företräde framför utlänningslagen. TRIS vill verka för att alla barn ska leva fritt från hedersrelaterat våld och förtryck.

Vår förhoppning är att projektet *Ensam i rymden*, med denna kartläggning, kommer att bidra till en djupare förståelse för ungas vardag. Likaså att den kan ligga till grund för det fortsatta arbetet, i syfte att förbättra situationen för barn och unga som utsätts eller riskerar att utsättas för olika former av hedersrelaterat våld och förtryck.

Barnets bästa i utlänningslagen

Bestämmelser kring barn i asylärenden återfinns i utlänningslagen 1 kap. 10 §. Där framgår det att i fall som rör ett barn ska det särskilt beaktas hänsyn till barnets hälsa och utveckling samt det som barnets bästa i övrigt kräver. Lundberg & Lind menar att denna formulering lämnar utrymme för asylhandläggare att beakta sådant som inte uttryckligen nämns i lagen (Lundberg & Lind, 2015). Vidare framgår det av 1 kap. 11 § att barn som berörs av beslut i ett ärende ska, om det inte är olämpligt, höras. Den hänsyn ska tas till det som barnets ålder och mognad motiverar (SFS 2005:716 Utlänningslag). Bestämmelsen bygger på principen att barn som förmår bilda egna åsikter är berättigade att fritt uttrycka sig i frågor som rör dem själva. Denna rätt är dock, till skillnad från barnkonventionen, villkorad. Det är upp till staten att göra en bedömning kring om barnet ska höras i ärendet (Lundberg & Lind, 2015). Sammantaget framgår det av 1 kap. i utlänningslagen om barn att: barnets hälsa och utveckling samt bästa i övrigt ska beaktas i asylärenden och att barn som berörs av utfallet i en tillståndsprövning kan höras.

I regeringens proposition och förarbete *Svensk migrationspolitik i globalt perspektiv* (Prop. 1996/97:25) framhålls vikten av att barnet själv bör komma till tals i migrationsprocessen. Detta betonas mot bakgrund av att det kan finnas motstridiga intressen mellan barn och förälder samt att det inte är en självklarhet att föräldern kan föra barnets talan. Regeringen tar i propositionen även upp att det i varje enskilt fall ska avgöras om barnets föräldrar bör vara närvarande när barnet hörs i ärendet samt att det inte alltid är bäst för ett barn att det hörs (Lundberg & Lind, 2015). Det står uttryckligen att avvägningar mellan barnets bästa och andra samhällsintressen i sista hand måste ske i det enskilda

ärendet för varje barn som berörs av beslutet. Syftet med en sådan bred formulering är att möjliggöra för handläggare att göra individuella bedömningar i varje ärende, samt ta hänsyn till värden som inte uttrycks i utlänningslagen (Lundberg, 2009).

I frågan om barnets rätt att höras i asylprocessen finns således inget entydigt svar utifrån utlänningslagen. Rätten för barn att framföra sin egen åsikt kring sitt asylärende är villkorad i och med att bedömning görs från fall till fall. Detta innebär således att det inte är en självklarhet att barn ska höras i asylärenden som berör dem, trots att utrymme för detta finns i enlighet med utlänningslagen. I jurist Eva Nilssons doktorsavhandling beskriver Nilsson detta som att barnet saknar självständig processbehörighet och i stället innehar rätten att komma till tals. Barnet är således part i ärendet men företräds normalt av föräldrarna eller annan vårdnadshavare (Nilsson, 2007). Vidare drar Nilsson slutsatsen att barn inte är det egentliga föremålet för den lagstiftning som påverkar dem. Lagens utformning har syftat till att möjliggöra beaktande av individuella omständigheter i enskilda fall. Samtidigt tillhandahåller förarbetena liten vägledning om hur bestämmelserna ska tolkas eller tillämpas i enskilda fall. Bestämmelserna har i princip endast tillämpats i enlighet med de exempel som lyfts fram i förarbetena. Av den anledningen, menar Nilsson, framstår det som att exemplen i förarbetena har betraktats som slutgiltiga och uttömmande trots att de utgör exempel. Detta har enligt Nilsson resulterat i en stel rättstillämpning av principen om barnets bästa, trots att lagstiftningen erbjuder ett tämligen stort utrymme för barns rättigheter. Nilsson drar slutsatsen att det är tveksamt om principen om barnets bästa över huvud taget inneburit någon större förändring

för prövningen av asylärenden som involverar barn (Nilsson, 2007).

KRITIK FRÅN FN

Bestämmelserna som reglerar detta har även kritiserats och lyfts av Förenta nationerna (FN). FN:s barnrättskommitté uttryckte 2005, i sitt betänkande till Sverige utifrån barnkonventionen, en oro för att asylsökande barn inte beaktas tillräckligt i asylprocessen. Kommittén uppmanade då den svenska regeringen att säkerställa att administrativa beslut relevanta för ett barn ska redogöra för information om hur barnet hörts, hur barnkonventionen använts och varför (FN, 2015). Även i kommitténs utlåtande från 2015 lyfts samma oro över att det inte läggs tillräckligt stor vikt vid barns rätt att få sitt bästa beaktat i asylprocessen. I utlåtandet uttrycks även en oro över att det inte gjorts en obligatorisk konsekvensanalys med utgångspunkt i barnets rättigheter vid alla åtgärder som rör barn samt att relevanta yrkesgrupper saknar tillräcklig utbildning i bedömning av barnets bästa.

I barnrättskommitténs utlåtande från 2015 upprepas tidigare rekommendationer om att Sverige bör stärka sina åtgärder för att höja kunskapen om betydelsen och den praktiska tillämpningen av principen om barnets bästa. Kommittén rekommenderar återigen regeringen att införa obligatoriska analyser med utgångspunkt i barns rättigheter. Syftet är att bedöma konsekvenserna av föreslagna beslut om politik, lagstiftning, regler, budget, internationellt samarbete och andra beslut som kan påverka barns åtnjutande av sina rättigheter. Kommittén rekommenderar även regeringen att säkerställa principen om barnets bästa som vägledande i alla beslutsprocesser, särskilt i asylprocesser där barn är

inblandade. Detta genom att erbjuda personal på Migrationsverket utbildning i bedömning av barnets bästa. Slutligen uppmanar kommittén Sverige att skyndsamt vidta rättsliga åtgärder för att ändra 1 kap. 11 § i utlänningslagen. Barn ska alltid få komma till tals i beslut som berör dem.

Om artiklarna i barnkonventionen avseende särskilda skyddsåtgärder noterar kommittén bekymrat att barnspecifika former av förföljelse inte uttryckligen anges som grund för asyl i utlänningslagen. Med barnspecifika former av förföljelse listas risken att utsättas för tvångsarbete, barnäktenskap, människohandel, kvinnlig könsstympning eller rekryteras som barnsoldat. Kommittén uttrycker även oro för att barn som omhändertas på grund av vanvård och/eller våld i hemmet kan utvisas tillsammans med sina föräldrar i enlighet med utlänningslagen. Mot bakgrund av detta rekommenderar kommittén att Sverige ändrar utlänningslagen så att ovan listade barnspecifika former uttryckligen anges som grund för asyl.

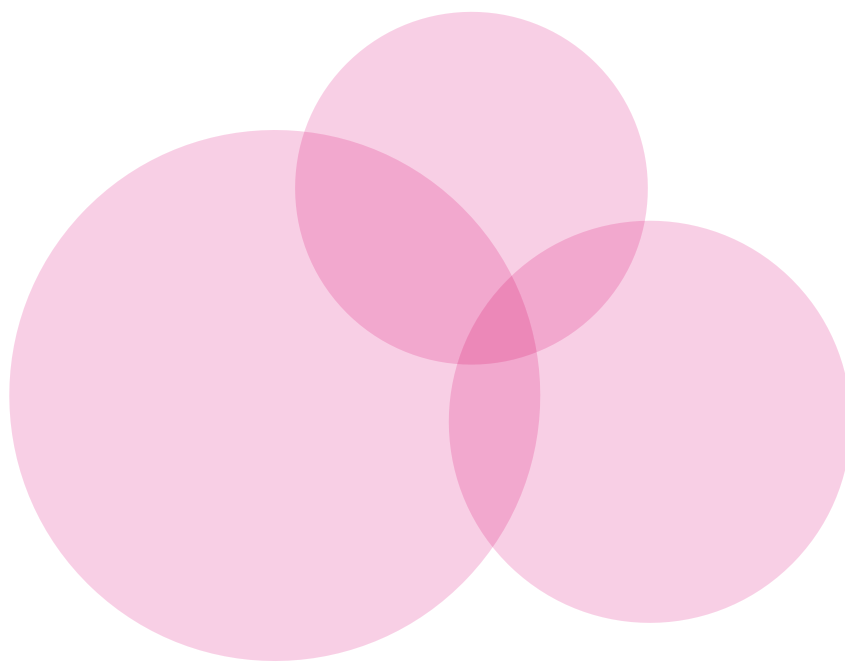
Kommittén rekommenderar även att Sverige ska säkerställa att inget barn utvisas tillsammans med föräldrar eller vårdnadshavare från vilka barnet omhändertagits på grund av att det utsatts för våld eller övergrepp i deras vård och göra en bedömning av barnets bästa i alla beslut som rör barn.

Barnrättskommitténs kritik visar på att Sverige inte gett asylsökande barn det mottagande som de har rätt till enligt internationella överenskommelser, nämligen barnkonventionen. Kritiken visar på att det inte bara är otydligt *hur* barn får komma till tals i asylprocessen utan även *på vilket sätt* eller *om* barns åsikter över huvud taget beaktas i enskilda beslut.

Denna otydlighet i hur principen om barnets bästa implementeras och tillämpas i prövningen av barns asylärenden kan ha att göra med själva formuleringen, barnets bästa. I rapporten *Barns bästa i asylprocessen* utgår författaren Lundberg från antagandet att principen om barnets bästa till sitt innehåll är obestämd och öppen. Lundberg utgår även från ytterligare ett antagande i sin analys: att principen om barnets bästa är en normativ princip. Detta innebär att den utgör ett ideal som återspeglar den generella normen om att barn ska respekteras och skyddas, och därmed går det att se den som en förlängning av principen om allas lika värde samtidigt som den belyser att det råder en ojämlikhet mellan barn och vuxna. Således finns det en dualism i principen om barnets bästa i det att barn ska behandlas som likvärdiga samhällsmedborgare, samtidigt som de ibland måste särbehandlas. I enskilda ärenden innebär detta i förlängningen att principen om barnets bästa är flexibel i egenhet av princip. Till skillnad från regler som fastställer vad som får och inte får göras är en

princip något som inte rakt kan brytas eller fullt ut beaktas. Resultatet av detta blir ett större tolkningsutrymme för den som ska tillämpa principen i sitt arbete (Lundberg, 2009). Det verkar således, av Lundbergs, Nilssons och kommitténs kritik att döma, som att flexibiliteten i att utgå från en allmän bestämmelse om barnets bästa i övrigt skapar en rigid och stel rättstillämpning. Det är ironiskt med tanke på att huvudsyftet med en flexibel princip bör vara att omfatta så mycket som möjligt under den. Resultatet verkar här i stället bli att principen om barnets bästa tillför närmast ingenting i bedömningen av asylärenden. En alltför bred princip omfattar till slut allt och därmed ingenting.

Utifrån föregående kritik och det som stipuleras i den svenska utlänningslagen går det att konstatera att det finns utrymme för tolkning gällande hur principen om barnets bästa ska implementeras i det dagliga handläggningsarbetet.

Barnets bästa i barnkonventionen

År 1989 antog FN:s generalförsamling konventionen om barnets rättigheter (<https://unicef.se/barnkonventionen>). Där samlades för första gången de rättigheter som gäller för alla barn och unga upp till 18 års ålder. Konventionen är folkrättsligt bindande för de stater som ratificerat den. Konventionen antogs den 1 januari 2020 som lag i Sverige. De grundläggande principerna för barnkonventionen formuleras under artikel 2 (icke-diskriminering), artikel 3 (barnets bästa), artikel 6 (rätt till liv, överlevnad och utveckling), och artikel 12 (åsiktsfrihet och rätten att bli hörd). Dessa grundprinciper ska genomsyra all lagstiftning som rör barn i konventionsstaterna. De fyra grundprinciperna ska också vara vägledande för hur helheten av barnkonventionen ska tolkas.

I artikel 2 slås det fast att konventionsstaterna ska respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i barnkonventionen. Vidare ska konventionsstaterna vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barnet skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro.

Artikel 3 slår fast att vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Vidare åtar sig konventionsstaterna att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har juridiskt ansvar för barnet, och ska för

detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder och administrativa åtgärder.

Artikel 3 i barnkonventionen är förebild för paragrafen om barnets bästa i utlänningslagen (1 kap. 10 § UtlL). Vid antagandet av denna paragraf ansåg regeringen att utlänningslagen var förenlig med barnkonventionen men att det krävdes förtydliganden. Detta eftersom invandringen i någon mån måste regleras, samtidigt som krav på humanitet ska uppfyllas. Med andra ord måste barnets bästa här vägas mot andra samhällsintressen, bland annat behovet att reglera invandringen till landet. Således kan beaktandet av andra samhällsintressen leda till situationer där beslut tas som inte är förenliga med barnets bästa. Regeringen ansåg även att paragrafen om barnets bästa inte kan ges en så långtgående innebörd att den blir ett eget kriterium för uppehållstillstånd. Detta eftersom risken då blir att barn utnyttjas i ansökningar om uppehållstillstånd (MIG 2020:24).

Artikel 6 slår fast att konventionsstaterna erkänner varje barns inneboende rätt till livet samt att konventionsstaterna till det yttersta av sin förmåga ska säkerställa barnets överlevnad och utveckling.

Artikel 12 slår fast att konventionsstaterna ska tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Under artikel 12 står det även att för detta ändamål ska barnet, i alla domstolsförfaranden och administrativa förfaranden som rör barnet, särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom en företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med nationella procedurregler.

FN:s barnrättskommitté har även uttryckt allvarlig oro för hedersrelaterade mord och andra sedvänjor som hotar barns liv, överlevnad och utveckling. I en allmän kommentar till barnkonventionen uttrycks det att konventionsstaterna bör vidta åtgärder för att undanröja alla handlingar som hotar unga människors rätt till liv, såsom hedersrelaterade mord. Vidare uppmanar kommittén konventionsstaterna att arbeta med att förändra könsroller och stereotyper som bidrar till sådana skadliga traditioner och sedvänjor. (Bolinder, Heilborn & Löfvendahl, 2014)

Vad händer om svensk lagstiftning inte överensstämmer med barnkonventionen? Enligt Barnombudsmannen så kommer barnkonventionen inte att ha någon företrädesrätt före övrig svensk lagstiftning. Detta innebär att de normala juridiska tolkningsprinciperna om företräde som styr vid en eventuell konflikt mellan lagar gäller. I första hand är det vilken tyngd lagen har som styr, exempelvis väger grundlagen och EU-lagstiftning tyngre än barnkonventionen. Vidare beskriver Barnombudsmannen att vid en eventuell konflikt med annan lag ska tillämparen tolka lagen i enlighet med konventionen. När detta inte är möjligt gäller i första hand två principer. Den första är att nyare lag går före äldre lag (lex posterior) samt att mer specialiserad lag går före en mer allmänt hållen lag (lex specialis). Vilken av dessa principer som tillämpas avgörs från fall till fall (Barnombudsmannen, 2019).

BARNKONVENTIONEN – TREDJE TILLÄGGS- PROTOKOLLET

FN:s generalförsamling antog 2011 ett tredje tilläggsprotokoll till barnkonventionen. Det tredje tilläggsprotokollet ger barn individuell klagorätt som annars saknas i barnkonventionen. När ett barns rättigheter har kränkts och barnet har försökt få upprättelse i sitt hemland, utan framgång, så kan barnet själv eller dess ombud vända sig till FN:s barnrättskommitté. Barnrättskommittén kan i sin tur granska ärendet och ge landet i fråga rekommendationer för hur landet ska agera i frågan. Barnrättskommittén är ingen domstol utan har en vägledande funktion i sina beslut. Protokollet utgör ett verktyg för barn att åberopa sina rättigheter utifrån barnkonventionen och möjliggör för barn och deras ombud att föra fram klagomål kring enskilda ärenden till barnrättskommittén. Protokollet kan inte styra ett lands beslutande i dessa ärenden, däremot sätter det press på konventionsstater att uppfylla sina skyldigheter och utveckla effektiva nationella system för att hantera brott mot barnkonventionen.

Den klagomekanism som tredje tilläggsprotokollet utgör syftar till att stärka implementeringen av barnkonventionen i konventionsstaterna och skapa rättspraxis i form av prejudicerande fall som skapar större förståelse för hur barnkonventionen ska tolkas. Barnets status som rättssubjekt och bärare av egna rättigheter stärks eftersom barn själva kan driva fall till barnrättskommittén, utan vårdnadshavares tillstånd. Sverige har inte ratificerat det tredje tilläggsprotokollet vilket innebär att barn i Sverige inte har möjlighet att vända sig till barnrättskommittén när deras rättigheter, enligt barnkonventionen, kränks (UNICEF, 2019).

REGERINGENS REGLERINGSBREV TILL MIGRATIONSVERKET

Följaktligen kan det vara relevant att undra hur Migrationsverket arbetar med dessa frågor, och vilken påverkan principen om barnets bästa har på asylprocessen och de enskilda handläggarnas arbetssätt. Således är frågan hur Migrationsverket rent praktiskt tillämpar principen om barnets bästa i handlägningsarbetet. Innan vi går in på handläggningen i specifika ärenden ska vi ta en titt på regeringens styrdokument avseende Migrationsverket genom åren. I regeringens regleringsbrev formuleras beslut för hur Migrationsverket ska arbeta under budgetåret och vad som ska prioriteras. I detta avsnitt följer en redogörelse för hur barnrättsperspektivet inkluderats i regeringens regleringsbrev (Regeringens regleringsbrev för budgetåren 2006–2020 avseende Migrationsverket).

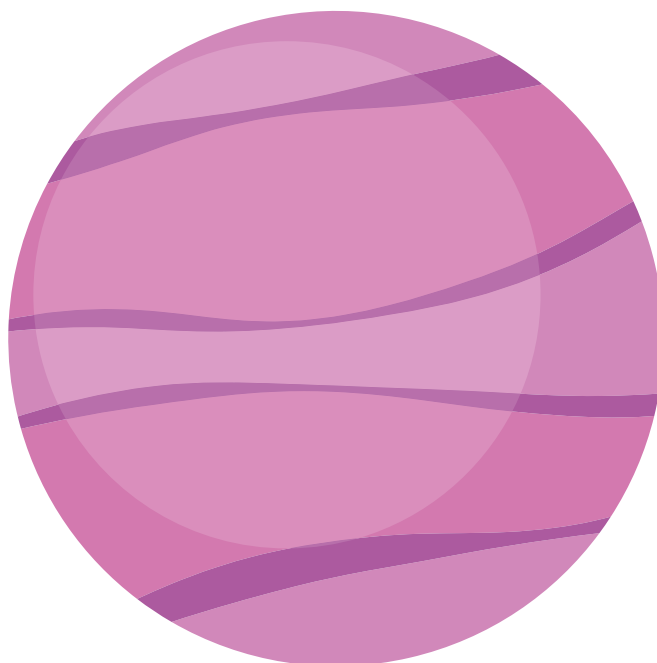
I regleringsbrevet för budgetåret 2006 ingår barnrättsperspektivet som en egen rubrik under vilken det slås fast att barns egna asylskäl alltid ska utredas och bedömas samt redovisas i beslut. Det betonas även att detta gäller såväl ensamkommande barn som barn i familj. Vidare står det att Migrationsverket ska redovisa hur arbetet med barnkonsekvensanalyser fortskrider, i vilken omfattning och inom vilka verksamheter det används. Migrationsverket åläggs redovisa åtgärder som vidtagits för kompetenshöjning rörande arbetet med barn samt vilka andra åtgärder som vidtagits för att säkerställa att barn kommer till tals: alltså att barnets utsaga och situation redovisas i ärendet. Regleringsbrevet nämner även att Migrationsverket ska redovisa hur barns asylskäl har beaktats. Även 2007 omnämns barnperspektivet som en egen rubrik med målet att barns egna asylskäl alltid ska utredas, bedömas samt redovisas i beslut samt att särskild barnkompetens ska finnas vid de enheter som handlägger ärenden rörande barn. År 2008 nämns ändamålsenlig kompetens om barn som ett krav

inom verksamhetsområdet asyl. Ännu en gång betonas att barns egna asylskäl alltid ska utredas och bedömas samt redovisas i beslut. Precis som föregående år beslutas det att Migrationsverket ska återrapportera hur arbetet med barnkonsekvensanalyser fortskrider samt vilka övriga åtgärder som vidtagits för att beakta barnrättsperspektivet i prövningen av ärenden. Efter 2008 framträder dock ett skifte i styrdokumentens innehåll avseende barnperspektivet. Från att ha inkluderat barnrättsperspektivet samt ålagt Migrationsverket rapporteringsskyldighet kring arbetet med barn, minskar plötsligt barnrättsfokus i regeringens styrdokument. År 2009 nämns barn endast kort i en mening där Migrationsverket uppmanas säkra att barns egna asylskäl utreds, samma sak 2010, 2011 och 2012. Från 2013 fram till 2016 nämns över huvud taget inte barnperspektivet, utöver ensamkommande barn, i regeringens regleringsbrev till Migrationsverket. Den tidigare formuleringen, med kravet på att barns egna asylskäl alltid ska utredas, bedömas och redovisas i beslut, saknas under dessa år. Inte förrän 2017 återkommer barnrättsperspektivet som en punkt i regeringens regleringsbrev. Här kan man ställa sig frågande till hur arbetet med asylsökande barn var under nämnda tidsperiod. Upphörde Migrationsverket under denna period att arbeta utifrån tidigare års riktlinjer kring asylsökande barn?

I 2017 års styrdokument står det att redovisning ska ske av de åtgärder som vidtagits för kvalitetsarbete med barnärenden, med syftet

att stärka barns rättigheter samt att Migrationsverket ska redogöra för behov av ytterligare åtgärder. År 2018 formuleras ett mer detaljerat mål för fördjupat barnrättsperspektiv. Detta eftersom Migrationsverket ingick ett pågående kunskapslyft för barns rättigheter som regeringen initierade mellan 2017 och 2019. Under denna period skulle erfarenheter från arbetet med barns rättigheter inom Migrationsverket omhändertas för att sedan kunna användas i handläggningsprocesser. Gällande återrapportering lyfts ännu en gång att myndigheten ska redovisa vilka åtgärder som vidtagits för att öka asylsökande barns kunskaper om asylprocessens olika steg.

I 2019 års regleringsbrev listas pågående uppdrag. Ett av dessa är Barnombudsmannens uppdrag att stödja arbetet med att säkerställa tillämpningen av barns rättigheter i myndighetsarbete. Ett annat uppdrag är det tidigare nämnda kunskapslyftet. Migrationsverket åläggs redovisa hur erfarenheterna från kunskapslyftet omhändertagits och vilka åtgärder som vidtagits för att kunskapslyftet ska få genomslag i Migrationsverkets arbete. I detta års regleringsbrev till Migrationsverket lyfts att myndigheten ska redovisa åtgärder och resultat av arbetet med att säkerställa barns rättigheter enligt FN:s barnkonvention. Utöver detta nämns inte barn eller barnrättsperspektivet ytterligare.

Barnrättsperspektivet

På Migrationsverkets webbplats listas de lagar och förordningar som styr allt arbete som Migrationsverket utför. De är uppdelade i lagar som styr myndigheten samt lagar som styr prövningen. I dessa listor återfinns inte barnkonventionen. Detta trots att barnkonventionen nämns på Migrationsverkets webbplats i en text riktad till asylsökande barn med information om barns rättigheter (<https://www.migrationsverket.se>). Frågan om hur Migrationsverket ämnar arbeta med barnkonventionen kvarstår således. I verkets årsredovisning från 2018 återfinns bestämmelser och målsättningar kring hur arbetet med barnrättsperspektivet ska fördjupas och beaktas (Migrationsverket, 2019).

I årsredovisningen lyfts kunskapslyftet för barns rättigheter som regeringen initierade under perioden 2017–2019. Som tidigare nämnts, var syftet med kunskapslyftet att omhänderta de fördjupade erfarenheter från arbetet med barns rättigheter som gjorts inom ramen för lyftet. Vidare var syftet att dessa erfarenheter skulle få genomslag i myndighetens verksamhet och handläggningsprocesser (Migrationsverket, 2019). I årsredovisningen beskrivs det att arbetet med kunskapslyftet har inneburit olika insatser samt en analys av hur barnkonventionen tillämpas av myndigheten. Det slås fast att analysen har visat på ett antal olika utvecklingsbehov som Migrationsverket behöver åtgärda för att barns rättigheter ska kunna tillgodoses. Ett av dessa var att verkets samordning för barnfrågor behöver tydliggöras för att alla nivåer på myndigheten ska kunna inkluderas i ärenden som rör barn. Dessutom krävs en tydligare vision och strategi för barnrättsperspektivet samt att principen om barnets bästa behöver stärkas i all ärendehandläggning. Slutligen nämns att existerande utbildningspaket som finns om barn i migration

måste utnyttjas samt att barnanpassad information behöver utvecklas inom asylprocessen (Migrationsverket, 2019).

I redovisningen beskrivs de olika åtgärder som vidtagits under kunskapslyftet avseende tillstånds-, skydds-, och asylprocessen. Gällande tillståndsprocessen rapporterar Migrationsverket att ett nytt rutinstöd om barn samt nya beslutsmallar för barn har tagits fram. Dessa syftar till att öka möjligheten för barn att förstå sina beslut. Därtill har även en instruktion till utredare som möter asylsökande barn tagits fram, där barns rätt att komma till tals avhandlas.

Gällande skyddsprocessen rapporterar Migrationsverket att uppföljningar under 2018 visar på att det fortfarande finns skillnader i hanteringen av barn som sökt asyl tillsammans med familj, i jämförelse med andra asylärenden. Med detta menas främst att myndigheten fortfarande i första hand hör barnets vårdnadshavare i frågor gällande barnets hälsa och asylskäl. Barnet tillåts alltså inte själv komma till tals, enligt Migrationsverkets egen bedömning från 2018. Migrationsverket pekar dock på en förbättring jämfört med tidigare år gällande beaktandet av barnets bästa i bedömningen av asylärenden. År 2018 visade en granskning att 68 procent innehöll en utförlig bedömning, 3 procent en bristfällig bedömning och att 26 procent helt saknade bedömning av barnets bästa. I årsredovisningen framhålls att utbildningsinsatser och åtgärder för att förbättra prövningen av barnets bästa är inplanerade.

Som en del av uppdraget har Migrationsverket även tagit fram ett utbildningspaket som vänder sig till medarbetare vid samtliga ansöknings- och asylprövningsenheter samt chefer.

Utbildningsinsatserna syftar till att ge grundläggande kunskaper kring barn i migration, barns rättigheter samt specialiserad kunskap i prövning av barnets bästa. Det framgår dock inte av årsredovisningen om dessa utbildningsinsatser är obligatoriska för anställda inom myndigheten (Migrationsverket, 2019). Slutligen beskrivs de åtgärder som vidtagits för att öka asylsökande barns kunskaper om sin asylprocess. Där beskrivs det att all information om process och rättigheter lämnas muntligen och skriftligen till asylsökande barn. Utöver detta nämns att det finns ytterligare information på Migrationsverkets webbplats samt att en mobilapplikation med information till barn lanserats i slutet av 2018 (Migrationsverket, 2019).

VAD HÄNDER NÄR BARN OMHÄNDERTAS ENLIGT SOL ELLER LVU?

I Lundberg & Linds studie kartläggs olika fall där asylsökande barn omhändertagits med stöd av LVU eller SoL och sedan fått ett utvisningsbeslut. Lundberg & Lind beskriver att det är denna grupp som de universella mänskliga rättigheterna är tänkta att skydda samt att dessa barns situation är ett typiskt exempel på hur tolkningar av barnets bästa kan få negativa konsekvenser. Exempelvis kan Migrationsverket ha bedömt att det inte strider mot barnets bästa att utvisas med sina föräldrar samtidigt som exempelvis socialtjänsten gjort bedömningen att det inte är till barnets bästa att bo med sin familj. Det kan uppstå svårigheter i samarbetet mellan Migrationsverket och socialtjänsten som beror på att myndigheterna styrs av olika system. Barnets bästa ges olika tyngd vilket gör att besluten/handläggningen på vardera myndigheten hamnar i konflikt med varandra.

Lundberg & Lind beskriver det ovan nämnda som en osäkerhet gällande betydelsen av barns rättigheter (Lundberg & Lind, 2015). Till saken hör att en stor del av den litteratur och forskning som finns på detta, relativt utforskade, område inte över huvud taget nämner aspekten

hedersrelaterat våld och förtryck som en del av problematiken. I Lundberg & Linds studie tas dock HRV upp som ett element i några av fallen där barn under LVU fått utvisningsbeslut tillsammans med sin familj. Dessa redogörs för nedan.

Ett 14-årigt barn söker ensamt om verkställighetshinder efter att tidigare ha ansökt tillsammans med sin mamma och tre syskon. Uppehållstillstånd och flyktingstatus beviljas. Inga hänvisningar görs till barnets bästa i beslutet. De asylskäl som angetts i ansökan är hot från en broder som 14-åringen inte kan skyddas mot, vare sig av sin vårdnadshavare eller myndigheterna i hemlandet. Brodern har tidigare dömts för misshandel och det finns även en polisanmälan om misshandel där mamman är huvudmisstänkt. Orsaken som angetts till att mamman ska ha misshandlat 14-åringen är att hen övernattat hos en pojkvän. Efter detta placerades 14-åringen på ett jourhem och det framkom av samtal med socialtjänsten att barnet var rädd för sin mamma. Brodern har i ett samtal med socialtjänsten även uttryckt att han kommer att döda sitt syskon om hen inte ändrar sitt beteende. Migrationsverket hänvisar till landinformation om kvinnors situation i ursprungslandet och då särskilt kvinnor som inte agerar i enlighet med tradition och kultur. Migrationsverket bedömer att brodern vill kontrollera 14-åringen. Eftersom detta är normen i ursprungslandet bedömer Migrationsverket att brodern kommer att ha möjlighet att kontrollera och bestraffa sitt syskon utan att andra släktingar eller myndigheter kan erbjuda något skydd. Fjortonåringen bedöms således vara flykting enligt utlänningslagen eftersom det finns risk för förföljelse på grund av kön. Enligt Lundberg & Lind illustrerar fallet en tillämpning av utlänningslagens paragraf om skyddsbehov (Lundberg & Lind, 2015).

I ett annat fall beskrivs en 16-åring i en familj som fått avslag. Mamman i familjen är försvunnen sedan ett år tillbaka och samtliga sex barn har familjehemsplacerats. Styvfadern i familjen har utsatt modern för grovt våld och även utsatt

barnen för misshandel. Migrationsverket beskriver här en hedersproblematik i fallet. I detta ärende bedömer Migrationsverket att angivna skäl inte omfattas av utlänningslagen och att det inte finns några nya bestående hinder mot verkställighet av avslaget. Migrationsverket slår fast att det inte har undersökts vilka möjligheter det finns i ursprungslandet för annan familj/myndigheter att ta hand om barnen samt att barnen inte skulle skadas i sin psykosociala utveckling av att återvända. I beslutet saknas resonemang om barnets bästa och det står heller inget om barnens egna asylskäl. I socialtjänstens utlåtande betonas dock att barnen riskerar PTSD (posttraumatiskt stressyndrom) om de inte snart får tillgång till trygg vård samt att ett av syskonen haft en relation med en flicka av annan nationalitet vilket skapar en hedersproblematik (Lundberg & Lind, 2015).

Ett tredje fall som Lundberg & Lind (2015) tar upp gäller en pojke och hans bror som sökt verkställighetshinder vilket avslogs av Migrationsverket. Bröderna är familjehemsplacerade och fadern har tidigare misshandlat barnen och modern. Därefter har modern lämnat fadern och barnen. I ärendet beskrivs det att en skilsmässa innebär vanära för familjen i hemlandet vilket leder till en hedersproblematik. Det framgår även av Migrationsverkets egna tjänsteanteckningar, som inte inkluderas i beslutet, att släktingar inte vill ha kontakt med pojkarna med anledning av skilsmässan. Migrationsverket bedömer här att det kan finnas släktingar i ursprungslandet som kan ta emot barnen. Därmed anser Migrationsverket att det inte har klarlagts om ordnat mottagande är möjligt eller inte. Barnens egna asylskäl prövas inte i beslutet (Lundberg & Lind, 2015).

I studien beskrivs att barns egna asylskäl hamnar i skymundan för familjeärenden. Ett tydligt mönster som författarna uppmärksammade var att yrkanden som görs av barn eller å barns vägnar samlas under synnerligen ömmande omständigheter. Vidare beskrivs det att barns egna skyddsskäl i vissa fall

ignorerades med hänvisning till att myndigheterna i hemlandet kan erbjuda hjälp. Hur denna slutsats dragits redovisas inte.

Lundberg & Lind (2015) beskriver misshandel i hemmet, våldtäkt av moder i familj samt hedersproblematik som några av de skäl som barnen i de studerade fallen åberopade (Lundberg & Lind, 2015). I intervjuer som gjordes med tjänstemän togs övriga barnspecifika asylskäl inte upp, som till exempel hedersrelaterat våld och förtryck. Tjänstemännen berättade att barnspecifik landinformation inte används för att finna andra möjliga barnspecifika skäl än barnäktenskap, könsstympning eller risken att bli barnsoldat. Kränkningar av barn i hemmet diskuterades endast av ett fåtal tjänstemän och att misshandel i hemmet skulle kunna åberopas som ett barnspecifikt asylskäl men att detta inte görs. I intervjuerna med tjänstemännen förklarades varför endast vissa barnspecifika asylskäl åberopas med att det finns tydlig praxis på de områdena (Lundberg & Lind, 2015).

SOCIALTJÄNST- HANDLÄGGARNAS PERSPEKTIV

I UNICEF:s rapport *Barnens bästa? En studie om asylsökande barn i socialtjänstens barnavård* skriver författarna Backlund & Malmsten (2013) om socialtjänstens erfarenheter av barn som under asylprocessen placeras i samhällsvård enligt socialtjänstlagen (SoL) eller lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Ett område författarna tar upp är att dessa barn kan komma att utvisas enligt utlänningslagen (UtlL) och vad detta får för konsekvenser för socialtjänstens förutsättningar för arbete då utlänningslagen har företrädde framför LVU. I intervjuer med socialtjänsthandläggare framkommer att ärendena ofta handlar om mödrar som mår psykiskt dåligt och inte kan ta hand om sina barn och mödrar som "gått under jorden". Barnen är traumatiserade, mår mycket dåligt, är apatiska, uppvisar destruktivt beteende, är utåtagerande, vägrar äta och/eller har skolproblem. Socialtjänsthandläggarnas erfarenheter av bakomliggande orsaker till att barnen mår dåligt sammanfattas som omsorgsbrist och/eller övergrepp såväl som asylprocessen och oro för framtiden. Hedersrelaterat våld och förtryck nämns inte som bakomliggande orsak till beslut om placering (Backlund & Malmsten, 2013).

Backlund & Malmsten (2013) tar upp att socialtjänsthandläggare uppfattar det som ett stort dilemma att barn kan utvisas under pågående samhällsvård och att detta direkt eller indirekt påverkar socialtjänstens arbete med dessa barn. Ärenden där asylsökande barn separeras från föräldrarna blir särskilt svåra för socialtjänstens handläggare. Dilemmat ligger i svårigheten att balansera familjens intressen och barnets bästa. Socialtjänsthandläggare lyfter att man inte kan planera långsiktigt då det är osäkert om barnet får stanna kvar eller inte. Andra faktorer som tas upp är att det saknas tydlig kunskap och tydliga riktlinjer inom organisationen. Det som lyfts är att LVU exempelvis inte kan hindra en utvisning. Det stöd barnet får blir mycket upp till den enskilda handläggarens ambitioner och erfarenhet av liknande ärenden (Backlund & Malmsten, 2013).

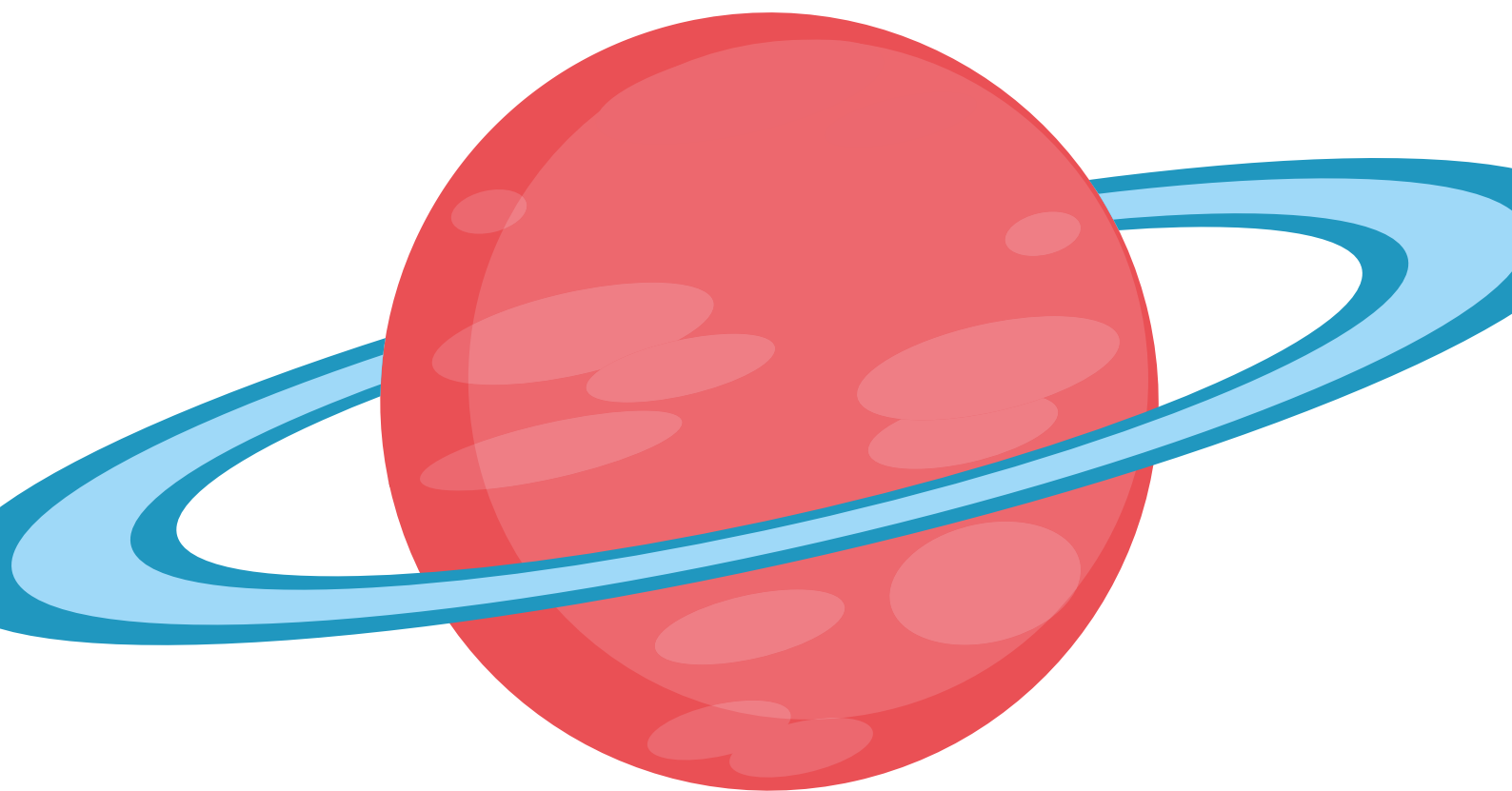
Många handläggare beskriver en maktlöshet inför sina möjligheter att hjälpa barn under asylprocess och det kan i sin tur leda till att ärenden lågprioriteras. Ett annat tema som lyfts i intervjuerna med socialtjänsthandläggare är att "jobba ihop" barn med föräldrar så att det blir enklare för familjen om de utvisas. Det innebär också att handläggare känner sig tvingade att arbeta emot praxis när man vet att barnet far illa och behöver skyddas. Hur socialtjänsthandläggare resonerar kring ett barn som far illa eller riskerar att fara illa och kopplingen till vilka beslut som tas i socialtjänsten är ett tema som lyfts särskilt. Att barn sätts på "vänt" i väntan på Migrationsverkets beslut innan långsiktiga insatser initieras av socialtjänsten urskiljs som en oskriven policy. Socialtjänsthandläggare vittnar om att man sannolikt skulle ha ansökt om LVU om lagstiftningen sett annorlunda ut eller om det inte handlade om ett asylsökande barn (Backlund & Malmsten, 2013).

Tydliga riktlinjer för samverkan mellan socialtjänsten och Migrationsverket lyfts som mycket viktigt i arbetet med att ge barn bästa möjliga stöd oavsett om de får stanna i Sverige eller inte. Handläggarna beskriver ojämlika villkor där socialtjänsthandläggarnas bedömning av barnets och familjens villkor inte beaktas på samma sätt av Migrationsverket som exempelvis en bedömning från en läkare. Socialtjänsthandläggarna efterfrågar tydlighet, ett

större informationsutbyte och strukturerade samverkansformer mellan socialtjänsten och Migrationsverket (Backlund & Malmsten, 2013).

Utifrån de riktlinjer som finns genom lagar och förarbeten, har Migrationsverket ett större och påtagligt ansvar i fall där verket överväger att bevilja ett uppehållstillstånd för ett barn som är placerat enligt LVU än om barnet är placerat enligt SoL. När det handlar om barn placerade enligt LVU ska Migrationsverket, enligt förarbeten till utlänningslagen, insamla information om barnet från socialnämnden. Det

framgår även i förarbetena att yttrandet från socialnämnden ska tillmätas stor betydelse vid Migrationsverkets beslut gällande barnets asylprocess. Nämnda ansvar är inte formulerat på samma sätt för barn som placeras enligt SoL. Eftersom Migrationsverket har en skyldighet att utreda ärendet i den omfattning som krävs samt med hänsyn till omständigheter i det enskilda fallet (Socialstyrelsen, Migrationsverket & Sveriges Kommuner och Landsting, 2013), bör ett sådant yttrande vara väsentligt för att få relevant information.

Barns egna asylskäl enligt UNHCR

År 1979 utkom UNHCR (Förenta nationernas flyktingkommissariat) med en handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställande av flyktingars rättsliga ställning. Sedan dess har handboken reviderats och utkommit i nya upplagor. År 2009 utkom UNHCR med kompletterande riktlinjer kring barns asylskäl som grundar sig på ett barnrättsperspektiv och ger vägledning i tolkningen av barns specifika skyddsbehov. Ur ett svenskt rättsperspektiv är handboken att betrakta som en rättskälla för handläggare, beslutsfattare, domare och andra som arbetar med beslutsfattande kring asylsökande barn i Sverige (Bolinder, Heilborn & Löfvendahl, 2014).

De kompletterande riktlinjerna beskrivs som avsedda för vägledning i fråga om bedömningsgrunder för fastställande av flyktingstatus där hänsyn tas till barns särskilda ställning. Det beskrivs hur flyktingdefinitionen i 1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning alltid har tolkats i ljuset av vuxnas erfarenheter, vilket har resulterat i att barns yrkanden bedöms felaktigt eller inte alls. Vidare beskrivs att det råder en allmän brist på förståelse för barns särskilda omständigheter som asylsökande, där barn snarare ses som en del av en familj än som egna individer med egna rättigheter. I riktlinjerna förklaras detta med att barn innehar en underordnad roll i många samhällen globalt. Det är mer sannolikt att ensamkommande barn granskas individuellt än barn som kommit tillsammans med familj (Bolinder, Heilborn & Löfvendahl, 2014).

UNHCR:s verkställande kommitté har erkänt ett antal olika barnspecifika förföljelsegrunder. Dessa inkluderar bland annat rekrytering av

underåriga till väpnade styrkor, människohandel med barn och kvinnlig könsstympning samt andra kränkningar av barn (Bolinder, Heilborn & Löfvendahl, 2014). Nedan beskrivs mer ingående de grunder för förföljelse som på ett tydligt sätt är kopplade till hedersrelaterat våld och förtryck. Det nämns dock inte alltid uttryckligen av UNHCR att dessa förföljelsegrunder är kopplade till HRV.

KÖNSSTYMPNING

UNHCR beskriver alla former av kvinnlig könsstympning som skadliga och kränkande av mänskliga rättigheter. Eftersom denna sedvana på ett oproportionerligt sätt drabbar unga flickor kan den betraktas som en barnspecifik förföljelsegrund (Bolinder, Heilborn & Löfvendahl, 2014). Könsstympning är ytterst utbredd i stora delar av Östafrika och även i Mellanöstern. I Somalia uppskattas det att cirka 98 procent av alla flickor könsstympas, i Egypten ligger den siffran på 87 procent. Utöver att ingreppet, som oftast utförs av personer utan medicinsk bakgrund, medför trauman för dessa flickor så är även hälsoriskerna stora. Infibulation, infektioner och smärta är väldigt vanligt, detta bland annat till följd av ohygieniska verktyg och en generell brist på medicinsk kunskap hos personen som genomför ingreppet. (www.unicef.se).

VÅLD MOT BARN

UNHCR betonar att våld mot barn inom familjen, som ofta sker i syfte att kontrollera och disciplinera, också är att betrakta som grund till förföljelse och betonar barns särskilda utsatthet i egenskap av beroende av familjen för försörjning. Det kan gälla misshandel, sexuellt utnyttjande, incest, skadliga traditionella sedvänjor, brott begångna i hederns namn, tidiga äktenskap och tvångsäktenskap (Bolinder, Heilborn & Löfvendahl, 2014). UNHCR beskriver hur mentalt våld kan vara lika skadligt för offret som fysiskt våld och därmed är att betrakta som förföljelse. Allvarliga former av förödmjukelse, trakasserier, utnyttjande, isolering samt andra övergrepp som kan resultera i psykisk skada räknas in i detta.

Viktigt att nämna är att våld i hemmet kan falla inom ramen för tortyr och då är att betrakta som förföljelse. Dock så betonas att våldet måste vara av allvarlig omfattning för att utgöra förföljelse. Här tar UNHCR upp utvärdering av skadans allvarlighetsgrad, hur ofta våldet förekommit samt varaktigheten och följderna för barnet när våldet utvärderas. Även barnets beroendeställning, långsiktiga följder, fysiska och psykiska utveckling samt välbefinnande anges som faktorer som måste beaktas i bedömningen (Bolinder, Heilborn & Löfvendahl, 2014). Vidare beskrivs det hur bedömningen inte enbart ska grundas på de rättsregler som kriminaliserar förföljelse av barn.

Paragrafer i tillämplig lagstiftning som förbjuder sådan behandling av barn, som beskrivits ovan, är således inte ett tillräckligt skäl att avslå ett barns yrkan om flyktingstatus (Bolinder, Heilborn & Löfvendahl, 2014).

FÖRFÖLJELSE PÅ GRUND AV AVVIKELSE FRÅN RELIGIÖSA NORMER

I riktlinjerna tas det upp hur barn ofta föds in i en religion. Rollen som medföljer har barn ofta ett mycket begränsat inflytande över. Barn som inte följer tilldelade roller eller beteenden kan bestraffas vid avvikelser från den religiösa koden. Detta listas således som en anledning till att hysa välgrundad fruktan för förföljelse på grund av religion (Bolinder, Heilborn & Löfvendahl, 2014).

FÖRFÖLJELSE PÅ GRUND AV AVVIKELSE FRÅN TILLDELADE KÖNSROLLER

Ett annat motiv till förföljelse som tas upp är vägran att hålla sig till föreskrivna könsroller. Detta kan också utredas som grund till förföljelse. Det betonas att särskilt flickor kan drabbas av denna typ av förföljelse, grundat på religion. Krav att utföra traditionella slavuppgifter, tillhandahålla sexuella tjänster, tvång att underkasta sig kvinnlig könsstympning eller bestraffas för hedersbrott i religionens namn tas upp som exempel (Bolinder, Heilborn & Löfvendahl, 2014).

Hedersrelaterat våld och förtryck

År 2018 presenterade Justitiedepartementet sitt slutbetänkande av utredningen om starkare skydd mot barn- och tvångsäktenskap samt brott med hedersmotiv (SOU 2018:69). Syftet med utredningen var att undersöka om det finns behov av åtgärder för att säkerställa stärkt skydd mot dessa brott.

I slutbetänkandet lyfts problematiken med barnnäktenskap bland asylsökande till Sverige. Där nämns att regeringen uttalat att en ansökan om befrielse från medborgarskap skulle kunna vägras om Migrationsverket uppfattar att det finns risk för att ett barn utsätts för tvångsgifte. Dock så betonas möjligheten att avslå ansökan om befrielse från medborgarskap inte finns när ett barn inte längre anses ha sin hemvist i Sverige. Enligt slutbetänkandet möjliggör detta för vårdnadshavare att försvåra svenska myndigheters arbete när ett barn förs utomlands för att könsstympas eller giftas bort (SOU 2018:69). Här nämns dock inte risk för tvångs- och barnäktenskap som skäl för verkställighetshinder av utvisningsbeslut.

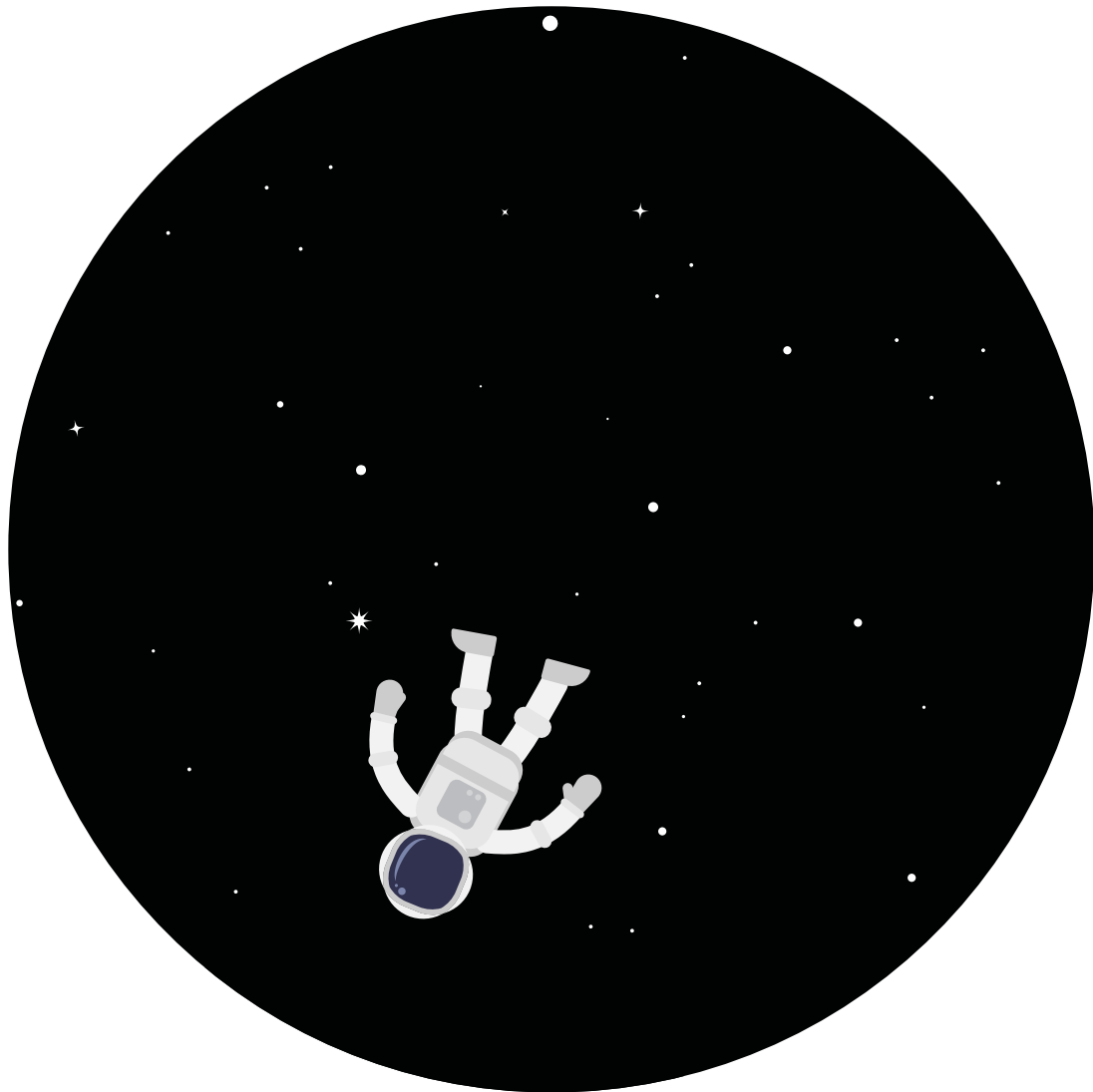
Betänkandet tar även upp samverkan i frågor som rör HRV. Flera myndigheter tas upp som särskilt viktiga vad gäller samverkan, dessa är: Jämställdhetsmyndigheten, Socialstyrelsen, Statens skolverk, Migrationsverket, Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och NCK (Nationellt centrum för kvinnofrid). Således räknas även Migrationsverket in som en mycket viktig aktör i samverkansarbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck (SOU 2018:69).

Asylrättscentrum för asylsökande och flyktingar lämnade 2018 ett yttrande till detta slutbetänkande och lyfte barn i asylprocessen.

Asylrättscentrum är en ideell förening som arbetar för rättssäkra asylprocesser. De är även svensk samarbetspartner till UNHCR och granskar svensk lagstiftning och rättstillämpning. I yttrandet till slutbetänkandet beskriver Asylrättscentrum att de, i sitt arbete, möter asylsökande kvinnor och flickor som flytt på grund av utsatthet för HRV. Det betonas att skyddsbehov kan uppstå under själva flykten men även under vistelsen i Sverige. Enligt Asylrättscentrum är kunskapen om HRV och dess uttryck i behov av förbättring, även i asylprocessen (Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar, 2019).

I yttrandet framhålls att effektivare samarbete behövs mellan myndigheter som kommer i kontakt med personer under asylprövnings-tiden, med anledning av att handläggningstiden för uppehållstillstånd i många fall varat i flera år. Detta gör att Migrationsverket ofta är den första och mest betydelsefulla myndigheten som asylsökande barn möter. Yttrandet framhåller särskilt vikten av att säkerställa att barn får information om sina rättigheter tidigt i migrationsprocessen. Detta eftersom barn som kommer till Sverige med sin familj riskerar att inte få tillräckligt med information om sina rättigheter.

Jämförelsevis så tilldelas ensamkommande barn en god man som har i uppdrag att ge barnet relevant information. Därför betonas vikten av att informera barn om hur och när de kan lyfta att de upplever en rädsla för att utsättas för tvångsäktenskap eller könsstympling. En förutsättning för detta framhålls vara ett socialt skyddsnet som finns tillgängligt för barnet. Yttrandet lyfter även vikten av att barn som

befinner sig i asylprocessen omfattas av det ökade skyddet mot hedersrelaterad brottslighet som föreslås i betänkandet. Yttrandet kritiserar även att regeringens betänkande inte utrett vikten av samverkan med Migrationsverket och andra förvaltningar som hanterar frågan om migration.

Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar (Rådgivningsbyrån) uttrycker i sitt yttrande att det krävs kompetensutveckling och samverkan mellan myndigheter men också

förebyggande och stödjande arbete. Bland annat att information om svensk lagstiftning delges asylsökande tidigt i asylprocessen och inte endast efter att uppehållstillstånd beviljats (Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar, 2019). Som tidigare nämnts så lyfts Migrationsverket som en betydelsefull aktör i samverkansarbetet mot HRV i regeringens slutbetänkande. Däremot så nämns inte barnperspektivet eller barns särskilda asylskäl kopplat till detta.

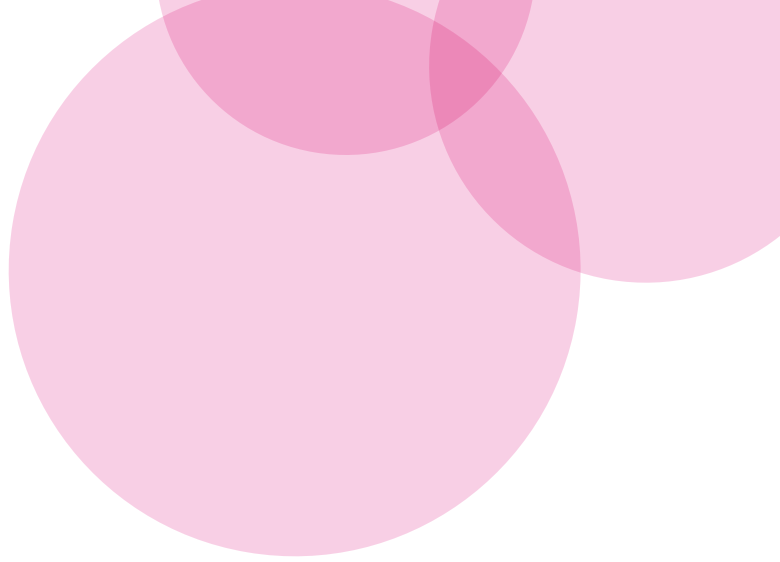
Migrationsverkets utredning av barn som är gifta

Migrationsverket kom 2016 ut med rapporten *Utredning av handläggning av barn som är gifta när de söker skydd i Sverige*. Syftet var att utreda förekomsten och handläggningen av barn som sökt asyl i Sverige och som ingått äktenskap utomlands. I utredningen konstaterades att det då saknades styrdokument kring handläggningen av ärenden där ett barn uppgett att hen är gift. Det framkom även att det saknades särskilt utformat stöd eller styrning inom stödprocessen, och det fanns ingen utbildning eller annat stöd i handläggningen i dessa ärenden. Inget direkt stöd hade getts till handläggare som möter gifta barn. I detta avsnitt presenteras valda delar av nämnda utredning.

Enligt Migrationsverket delas asylsökande barn in i en persontyp (exempelvis barn utan vårdnadshavare) samt grupp (familje-, hushålls- eller samhällsgrupp). Detta arbete är standardiserat och utgår från en mall. Utredningen visade att av 129 flickor ingick 76 i familjegrupp tillsammans med en make och i vissa fall barn. Mannen var huvuddossier i 86 procent av familjegrupperna. Vid första ärendegenomgången granskades tio ärenden där barnen (flickor) var 15 år eller yngre. Genomgången föranledde polisanmälningar gällande misstanke om brott begångna utomlands i fyra ärenden. Bland de ärenden med 16-åringar som granskades hade fem av flickorna barn, vilket antogs innebära att de blivit gravida före 15 års ålder. Av den första genomgången drogs slutsatsen att det inte framgår av Migrationsverkets standard hur information från socialtjänsten ska handläggas efter att ett barn har blivit anvisat till kommun. Både i sorteringen och genomgången visades att handläggningen ser olika ut.

Den andra ärendegenomgången tydliggjorde att information om giftermål i huvudsak framkommit från protokoll för ansökningssamtal med barn. Dessa uppgifter är muntliga och ligger till grund för fortsatt handläggning. I sju ärenden gick det inte att ta reda på var uppgiften om äktenskap kommit ifrån, om det varit maken eller flickan som lämnat uppgiften. Dessa uppgifter har funnits i exempelvis orosanmälan eller tjänsteanteckningar, dock utan hänvisning till vem som uppgett dem. I dessa sju ärenden hade ansökningssamtal inte hållits med barnen. I tre fall hölls ansökningssamtal med barn, men inga kompletterande frågor ställdes om äktenskapet. I rapporten understryks att Migrationsverket har en utredningsskyldighet och att frågor om äktenskapet bör ställas oavsett om ett gift barn själv tar upp detta som grund för sitt skyddsbehov.

Bland 16-åringarna som granskades hade uppgifter om äktenskap framkommit i nio ansökningssamtal med barn där maken inte varit närvarande. För en av flickorna var informationen baserad på en journalanteckning i mannens ärende. Bland 16-åringarna hade inga följdfrågor ställts om äktenskapets ingående eller dokumentation. I 18 granskade ärenden framgick det att flickan var gift och bodde med maken på den adress som angivits vid anvisning till kommun. Bland flickor under 15 års ålder hade socialtjänsten beslutat att fem av flickorna skulle fortsätta att bo tillsammans med maken och att fyra skulle utredas vidare. I ett ärende placerades flickan i annat boende. I fem av tio ärenden med flickor i 16-årsåldern hade socialtjänsten placerat flickan med maken. För övriga fem var läget oklart angående var placering skulle ske.

Vid den tredje ärendegenomgången granskades nio avslutade ärenden med gifta flickor i åldrarna 16–17 år. I sju av nio ärenden fanns utredningar och beslut. I tre utredningar hade en fråga som avhandlar könsrelaterade asylskäl ställts. Det fanns dock ingen motivering som behandlade könsrelaterade asylskäl i något av ärendenas beslut. Endast i ett ärende hade resonemang om kön lyfts fram i beslutet. Inte i något av ärendena eller besluten fanns det kommentarer om barnäktenskap.

Migrationsverkets analys av utredningen slog fast att det inte går att svara på exakt hur många barn som varit gifta och inskrivna i mottagningssystemet vid tiden för utredningen. Detta förklarades med att gifta barn inte registreras som asylsökande på ett enhetligt sätt.

För att veta den exakta siffran skulle samtliga barn som sökt asyl behöva sorteras manuellt. I analysen betonas även att de barn som analyserades i genomgångarna har varit utan vårdnadshavare i Sverige. Här nämner dock Migrationsverket att detta inte innebär att det inte finns barn som är gifta och kommit till Sverige med sina vårdnadshavare.

Sammantaget visar Migrationsverkets utredning att även barn som kommer till Sverige i familjegrupp utan vårdnadshavare inte alltid kommer till tals i sin asylprocess. Som tidigare nämnts var maken huvuddossier i 86 procent av fallen. Med tanke på detta framstår det som än mer sannolikt att barn som kommer i familj inte utreds tillräckligt för att säkerställa att barnet inte varit utsatt för äktenskap. Detta verkar vara kopplat till att barn saknar processbehörighet och därmed alltid måste företräddas av någon.

I analysen presenteras en rad förbättringsområden. Först nämns att det saknats standard för handläggningen av ärenden av barn som söker asyl tillsammans med någon de är gifta med. Det fanns heller ingen utbildning eller något stöd för handläggare som tar emot dessa barn. Utredningen visade även på att standard inte följts rörande ansökningssamtal, oros-anmälningar samt polisanmälningar. Här nämns en brist på helhetssyn avseende barnets bästa i fall där barn söker asyl tillsammans med någon de är gift med.

Gällande grupperingarna av asylsökande barn (familje-, hushålls- och samhällsgrupp) står det inget i standarden om bedömningar som handläggaren ska göra vid skapandet av en grupp. Migrationsverket drog slutsatsen att det behövs tydlig styrning till handläggare om hur bedömningar ska göras för att ta hänsyn till barnets bästa, både när barnet är gift och när barnet har egna barn. Utredningen visade även att flera av de gifta barn som sökt asyl i Sverige själva hade barn i åldern 0–3 år i sina familjegrupper, vilket Migrationsverket menar kan betyda att det är de gifta barnens egna barn.

Utredningen visade att familjen ses som norm i asylprocessen samt att den inre normen för familjen är mannen. Detta antas få konsekvenser för kvinnor och barn inom familjer som består av man, kvinna och barn. Syftet med samhandläggning är att hålla samman en familj. Detta får dock, enligt Migrationsverket, inte innebära att mannen i familjen handläggs utförligare än kvinnan, att

handläggningen av kvinnan innehåller fler felaktigheter eller att barn som kommer med sin familj blir osynliga i asylprocessen. Faktum är att kvinnor som söker skydd inte får individuell prövning i samma utsträckning som män. När "kvinnan" i familjen dessutom är ett barn kan konsekvenserna bli ödesdigra. Barnet får inte sina rättigheter tillgodosedda. Således betonar Migrationsverket att samhandläggning endast får ske om det är förenligt med barnets bästa.

Migrationsverket uppger att de inte hade kännedom om antalet gifta flickor inom mottagningssystemet före utredningen. Detta menar Migrationsverket visar på gifta barns osynlighet. Vidare tas det upp att man inom ramen för utredningen endast identifierat gifta barn utan vårdnadshavare i Sverige men att det inte är otänkbart att det finns gifta barn som sökt asyl med sina vårdnadshavare. Att dessa inte upptäcks kan, enligt verket, bero på att barn i familjer är osynliga i familjehantering.

Enligt utredningen så är det vanligaste sättet att få information om barnäktenskap att använda protokoll för ansökningssamtal med barn eftersom frågan explicit ställs i dessa. Några exempel på följdfrågor eller stöd i ansökningssamtalsmallen finns dock inte. Utredningen visade på att äktenskapen accepterats utan att någon vidare utredning gjorts. Ärendegenomgångarna visade även att det inte undersökts om en make till ett barn är lämplig att föra barnets talan. Barnets uttryckta vilja att bo med maken har respekterats utan någon analys om lämpligheten i att en make för ett minderårigt barns talan.

Gällande beslut om placeringar av barn utan vårdnadshavare är det socialtjänsten som är beslutande myndighet. Migrationsverkets roll

är att informera socialtjänsten om barnet och socialtjänsten tar sedan över utredningsansvar för placeringen. I utredningen beskrivs det att otydligheter i överlämningen mellan myndigheterna kan försvåra för bedömningar längre fram, exempelvis om parterna ska separeras.

Vidare framgår det av utredningen att utgångspunkten för Migrationsverkets information till socialtjänsten i dessa fall är ett gemensamt boende för en vuxen man och en flicka som kan (men inte behöver) vara i ett tvångsäktenskap. Utredningen visar även på att anvisning av barn till kommun går efter det barnet själv uttrycker, vilket i vissa fall kan vara att barnet är gift och vill bo med sin make. Detta görs utan att förutsättningarna för äktenskapet eller flickans situation utreds. Här betonar dock Migrationsverket att det för en flicka som kommer från ett sammanhang där dessa äktenskap är norm inte finns någon inre förståelse att uttrycka någon annan vilja än att fortsätta vara gift. Barnet kanske själv inte har insett att andra möjligheter finns. I utredningen står det att detta är ett förbättringsområde, frågan om vilken utgångspunkten ska vara: flickans eller makens uppgifter eller om vikt ska läggas vid landinformation och det faktum att tvångs- och barnäktenskap inte erkänns i Sverige.

I sammanhanget är det viktigt att påminnas om att Sverige sedan 1 januari 2019 inte erkänner utländska barnäktenskap. Huvudregeln är att inga utländska barnäktenskap ska erkännas i Sverige. Förbudet gäller oavsett om parterna hade anknytning till Sverige eller inte när de gifte sig och oavsett hur gamla parterna är när frågan om erkännande prövas. Undantag från förbudet ska aldrig kunna göras om någon av parterna fortfarande är ett barn.

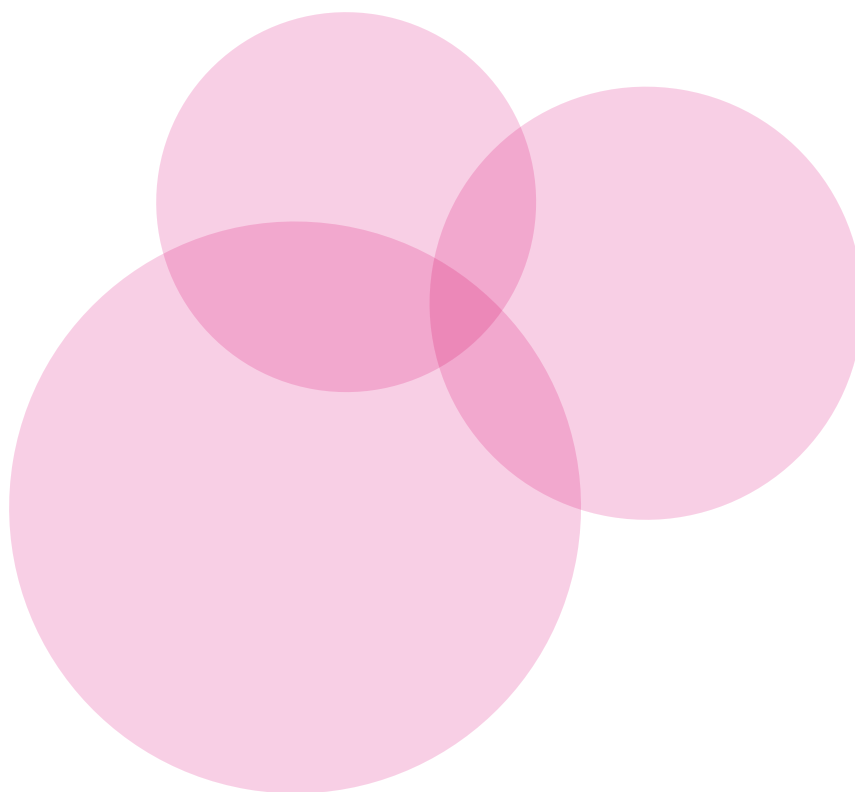

Intressekonflikt mellan vårdnadshavare och barn

År 2019 kom Migrationsverkets rättsavdelning med ett rättsligt ställningstagande angående motsättningar mellan asylsökande barn, god man, offentligt biträde och vårdnadshavare. Det rättsliga ställningstagandet är signerat av Migrationsverkets rättschef. Det består av en vägledning för den som arbetar på Migrationsverket med handläggning av asylsökande barn (Migrationsverket, 2019). Barnets bästa beskrivs, som tidigare i föreliggande text, som ett öppet begrepp. Vidare beskrivs det att vad som utgör barnets bästa inte är något som kan bestämmas av en ensam faktor och således behövs en individuell bedömning i varje enskilt fall. Även i detta dokument nämns att principen

om barnets bästa inte kan användas som en självständig tillståndsgrund vid beslut men att den är viktig att ta hänsyn till i bedömningen inför beslut. Nedan redogörs för de viktigaste punkterna i nämnda vägledning.

Enligt Migrationsverkets rättsavdelning är det viktigt att uppmärksamma intressekonflikter i ärenden, dels utifrån utredningsskyldigheten som myndigheten har, dels utifrån principen om barnets bästa. Vidare betonas att intressekonflikter inte alltid tas upp av barnet självt. Här tas barnspecifik landinformation upp som en viktig del när det kommer till att uppmärksamma barnspecifika skyddsskäl som kan stå

i konflikt med föräldrarnas intressen. Exempel på detta är könsstympning och tvångsgifte. Ett barn saknar i regel rättshandlingsförmåga och processbehörighet inom förvaltningsrätten. För att ett barn ska kunna söka uppehållstillstånd måste det således företrädas av en behörig ställföreträdare. För barn i familj blir detta oftast föräldrarna till barnet (Migrationsverket, 2019).

FN:s barnrättskommitté har uttryckt att det är ställföreträdarens skyldighet att förmedla barnets uttryckta åsikter på ett korrekt sätt. I fall där det föreligger en intressekonflikt mellan barnet och ställföreträdaren anser barnrättskommittén att det bör finnas en rutin som möjliggör för barn att kontakta en myndighet som kan ordna en separat företrädare för barnet. Enligt Migrationsverkets rättsavdelning är det normalt sett inte någon motsättning mellan barn och vårdnadshavare i fråga om uppehållstillstånd. När det finns motsättningar mellan barnet och föräldern men dessa motsättningar inte är till nackdel för barnets bästa så ska bestämmanderätten fortfarande ligga hos vårdnadshavaren.

Att bestämmanderätten ligger hos vårdnadshavaren är en huvudregel i Migrationsverkets handlägningsarbete. Vidare påpekar rättsavdelningen att en separat företrädare för barnet kan bli aktuell om det finns motstridiga intressen som är skyddade av rättsordningen. Detta kan exempelvis vara när barnets skyddsbehov är kopplat till den medsökande förälderns beteende mot barnet. Exempel är barnspecifika skyddsgrunder som: fara för könsstympning, tvångsgifte, barnäktenskap och hedersbrott (Migrationsverket, 2019).

Barn under asylprocess som placeras utanför hemmet på grund av hedersrelaterat våld och förtryck har rätt till ett eget biträde. I samband med detta finns det även möjlighet för placerade barn att separera sin asylansökan från föräldrarnas. Ofta är det även först när ett barn omhändertagits som hen vågar berätta om sin våldsutsatthet. Här kan yrkesverksamma som kommit i kontakt med barnet där hen berättat om sin utsatthet skriva intyg, så att man kan ansöka om ny prövning av skyddsskäl. Migrationsverket beviljar ofta ny prövning i dessa fall.

När detta sker kan god man förordnas som separat ställföreträdare enligt 11 kap. 2 § tredje stycket föräldrabalken. Utöver detta kan barnet tilldelas ett separat offentligt biträde, det offentliga biträdet blir dock inte ställföreträdare i ärendet om uppehållstillstånd (Migrationsverket, 2019).

Om föräldern på grund av en intressekonflikt inte agerar utifrån barnets bästa kan det finnas skäl att anmäla behov av god man. Detta görs när utredning eller handläggning av barnets ansökan försvåras, omöjliggörs eller om barnets rätt att få sin sak prövad begränsas av att föräldern till följd av intressekonflikten inte agerar utifrån barnets bästa. Som exempel på detta ges situationer där vårdnadshavare vill återkalla barnets ansökan om skydd, efter att en hotbild från föräldern framträtt, för att kunna återvända med barnet till ett land där grundläggande myndighetsskydd för barnet inte finns. Dock betonas att Migrationsverket inte kan höra ett barn utan samtycke från minst en vårdnadshavare om inte rätten att föra barnets talan har ålagts någon annan. Exempelvis kan barnet ha en god man som för dess talan (Migrationsverket, 2019).

SKA BARN HÖRAS I ASYLUTREDNINGEN?

Om barn ska höras muntligen under asylutredningen är ett beslut som tas i samförstånd med vårdnadshavare, enligt det rättsliga ställningstagandet. Detta omfattar även hur barnet ska höras, exempelvis om föräldrarna ska vara närvarande eller inte. Om det inte föreligger några meningsskiljaktigheter mellan föräldrarna så räcker det med att en förälder samtycker till att barnet höras. Finns det dock motsättningar i föräldrarnas viljor så behöver Migrationsverket samtycke från båda föräldrarna för att höra ett barn muntligt. Går det i dessa fall inte att komma fram till en gemensam ställning i frågan så kan det bli aktuellt att utreda om rätten att föra barnets talan ska övergå till någon annan/god man. I övrigt är Migrationsverket tvungna att kartlägga barnets åsikter på annat sätt.

När ett barn i asylprocess befinner sig i Sverige och det föreligger skiljaktigheter mellan barnet och dess företrädare, normalt sett barnets förälder, kan det i sådana fall vara lämpligt att inhämta information om barnet. Detta kan göras hos till exempel socialnämnd, åklagare, polis eller annan lämplig person. Detta förutsätter att informationen finns hos berörda parter. TRIS erfarenhet är att när barn i asylprocess placeras utanför hemmet på grund av hedersrelaterat våld och förtryck är det vanligt att inhämta information från nämnda instanser. Detta då barnet ofta vågar berätta mer när hen fått skydd.

När ett barns asylskäl går att koppla direkt till förälderns beteende och föräldern inte heller vill att barnet höras, eller endast höras i förälderns närvaro, så ska Migrationsverket anmäla behov av god man till överförmyndaren. Migrationsverket skriver att det kan vara svårt att fastställa vilka egna asylskäl barnet har och om de är kopplade till vårdnadshavare när det inte har gått att utreda ärendet. Vid misstanke om att barnet far illa gör Migrationsverket en orosanmälan, men innan behov av god man

anmäls försöker de lösa frågan i samråd med föräldrarna. Migrationsverket bör då informera föräldrarna om att barn kan ha egna skyddsskäl och har rätt att uttrycka sina åsikter samt om Migrationsverkets skyldighet att utreda barnets ärende individuellt. Samtidigt, skriver Migrationsverket, bör föräldrarna också ges möjlighet att förklara varför barnet inte får höras eftersom det kan finnas legitima skäl till att de inte vill detta. I sådana situationer, skriver rättsavdelningen, kan det finnas skäl att inte höra barnet med hänvisning till UtIL 11 §. Dock betonas att om Migrationsverket gör bedömningen att barnet bör höras så ska det ske i samråd med familjens offentliga biträde och det bör övervägas om barnet ska få ett separat offentligt biträde. Om utredningen fortfarande försvåras efter detta så blir anmälan om behov av god man en nödvändig åtgärd (Migrationsverket, 2019).

I utlänningslagen regleras principen om barnets bästa i 1 kap. 10 §. Här beskrivs barnets rätt att komma till tals som en principiellt viktig utgångspunkt. Vid utredning med barn är det viktigt att myndigheten (Migrationsverket) uppfyller sina skyldigheter enligt barnkonventionen. "En utredning om barnet är således viktig för att kunna tillgodose förutsättningar att bedöma vad som är barnets bästa samt för att ta reda på om det framkommer omständigheter som ger anledning för Migrationsverket att göra en orosanmälan." (Kommentar från offentligt biträde, 2020.)

OFFENTLIGT BITRÄDE

Det offentliga biträdet, om det inte är ställföreträdare för barnet, behöver en fullmakt för att kunna företräda ett barn självständigt. Detta innebär att det offentliga biträdet inte kan besluta kring barnet, det ska i stället efterse barnets rättigheter och stödja barnets ställföreträdare i att tillvarata barnets intressen. Vidare innebär detta att det offentliga biträdet inte har någon bestämmanderätt i frågan om barnet ska höras eller inte samt om detta ska ske tillsammans med barnets föräldrar.

Migrationsverket skriver även att barnets eget agerande i biträdets närvaro inte heller har någon betydelse i asylprocessen eftersom barn inte kan företräda sig själva eller lämna fullmakt till någon annan. Vanligtvis har barn i familj samma biträde som sina föräldrar. Detta innebär att det offentliga biträdet inte kan lämna information till Migrationsverket om barnets egna asylskäl gentemot föräldrarna, utifrån klientsekretessen. Migrationsverket skriver att detta är något som bör beaktas (Migrationsverket, 2019).

Enligt Migrationsverket blir det aktuellt med att förordna separata offentliga biträden för barn och vårdnadshavare när motstridiga intressen eller indikationer på intressekonflikt framkommit. När det inte är tydligt vilken sorts intressekonflikt det gäller kan det offentliga biträdet påtala eventuella samarbetssvårigheter med vårdnadshavarna och skulle dessa svårigheter påverka möjligheterna för det offentliga biträdet att se efter barnets rättigheter så kan det bli aktuellt med en anmälan om behov av god man (Migrationsverket, 2019).

Viktigt att veta är att om man polisanmäler så blir man målsägande, alternativt vittne i en rättsprocess. Då kan åklagare under rättsprocessen ansöka om ett tillfälligt uppehållstillstånd under utredningstiden och rättegången. Många vet inte om detta och därför är det viktigt att det offentliga biträdet hjälper personen i fråga att be åklagaren.

När modern i en familj ansökt om skydd mot den andre partnern, oftast fadern, får oftast modern och barnen ett nytt biträde. Då vågar oftast modern samt även tonårsflickor berätta om vad de upplevt. Antag att nyss beskrivna familj har fått ett utvisningsbeslut. När modern och barnen berättar om sin utsatthet i Sverige blir det ett tecken på vad som kan hända i hemlandet om de utvisas. Detta kan vara grund för nytt asylskäl.

Oftast får hela familjen samma biträde. Detta kan föranleda att kvinnor och barn kanske inte kan berätta om sin utsatthet inom den egna familjekonstellationen. De kan exempelvis behöva skydd och stöd för att våga. Lagen säger att barn och ungas möjlighet att byta ett förordnat biträde kan beviljas om det finns synnerliga skäl.

ASYLSÖKANDE BARN UNDER LVU

Både vårdnadshavare och socialnämnden kan ha rätt att företräda barnet när det bereds med vård under LVU. Det beror på omständigheterna vem som ska företräda barnet. I frågan om uppehållstillstånd är det, enligt Migrationsverket, i regel barnets vårdnadshavare som är ställföreträdare i ärendet om uppehållstillstånd även när barnet är under LVU. Vidare skriver Migrationsverket att ett beslut om LVU i sig självt inte är tillräcklig grund för att en anmälan om behov av god man ska göras. Detta görs endast om vårdnadshavare är förhindrade att omhänderta barnets vårdnad. Det beror på att vårdnadshavaren behåller juridisk vårdnad om barnet och har rätt att företräda barnet i asylprocessen även när barnet är omhändertaget under LVU. Skulle däremot en god man ha förordnats barnet efter en ansökan från socialnämnden och det framgår att den gode mannens ansvar omfattar uppehållstillstånd, så gäller det och god man blir barnets ställföreträdare (Migrationsverket, 2019).

VERKSTÄLLIGHETS- HINDER

Migrationsverket är skyldiga att pröva om det finns verkställighetshinder enligt 12 kap. 18 § UtlL. Skulle Migrationsverket ta del av omständigheter kring barnet som kan utgöra verkställighetshinder så har de en skyldighet att göra en prövning även om det inte finns en ansökan. Migrationsverket kan behöva anmäla ett behov av god man för barnet i dessa situationer. Det gäller när framkomna uppgifter kopplade till verkställighetshinder baseras på en intressekonflikt i asylärendet mellan barn och vårdnadshavare. En anmälan om god man görs inte om det är tydligt att omständigheterna inte är nya (Migrationsverket, 2019).

SEKRETESS

Enligt Migrationsverket gäller barns sekretess i princip gentemot vårdnadshavarna. Dock så har vårdnadshavare rätt att ta del av uppgifter kring barnet som behövs för att vårdnadshavaren ska kunna bestämma i frågor som rör barnets personliga förhållanden. Sekretessen gäller gentemot vårdnadshavare endast när det finns risk för betydande men (allvarlig fysisk, psykisk eller annan skada) om vårdnadshavaren tog del av uppgiften. Vidare betonas att betydande men även kan gälla om det finns risk att barnet utsätts för skyddsgrundande behandling vid återvändande till hemlandet. Dock så påpekar Migrationsverket att en uppgift som omfattas av sekretess ändå kan komma att lämnas ut till vårdnadshavare på grund av reglerna om partsinsyn. Det innebär alltså att den som är part i ett ärende har rätt till insyn och att ta del

av handlingar i ärendet. Detta omfattar även sekretessbelagda handlingar, om det inte är av synnerlig vikt att uppgifterna inte lämnas ut. När vårdnadshavare är barnets ställföreträdare besitter de även barnets partsinsyn. Detta beskriver Migrationsverket som att vårdnadshavaren i princip har rätt att ta del av uppgifter även om de omfattas av sekretess (Migrationsverket, 2019).

LAGAR KRING HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK

Stärkt skydd mot tvångsäktenskap

Stärkt skydd mot tvångsäktenskap är lag sedan 1 juli 2014 och finns i brottsbalken 4 kap. *Om brott mot frihet och frid* om äktenskapstvång och vilseledande till äktenskapsresa: Den som genom olaga tvång eller utnyttjande av en persons utsatta belägenhet förmår en person att ingå ett äktenskap döms för äktenskapstvång till fängelse i högst fyra år. Olaga tvång innefattar misshandel, våld eller hot om brottslig gärning i syfte att förmå en person att gifta sig mot sin vilja.

Utnyttjande av utsatt belägenhet innefattar olika situationer där gärningsmannen utnyttjar att offret befinner sig i en beroendeställning i förhållande till honom eller henne. Exempel på situationer är att offret lever under ekonomiskt svåra förhållanden, lever i flyktingskap, befinner sig i vanmakt, har en intellektuell funktionsnedsättning eller någon sjukdom eller är beroende av narkotika.

Barnäktenskapsbrott (Lag 2020:349)

Barnäktenskapsbrott är ett brott enligt BrB 4 kap. sedan 1 juli 2020. Lagen innebär att det inte finns något krav på användande av tvång eller utnyttjande av utsatt belägenhet avseende barn. Det räcker att någon förmår, eller om det handlar om vårdnadshavare, tillåter att barnet gifter sig. Även försök, förberedelse och stämpling är kriminaliserat. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt 18 år. Brotten är undantagna kravet på dubbel straffbarhet. Detta innebär att gärningarna inte behöver vara kriminaliserade i det land där de begås.

Vilseledande till äktenskapsresa (Lag 2020:349)

Brottet är ett nära komplement till brottet tvångsäktenskap. Genom att vilseleda och på så sätt förmå en person att resa till en annan stat än den där han eller hon bor, i syfte att personen ska utsättas tvångsäktenskap, döms för vilseledande till äktenskapsresa till fängelse i högst två år. Med andra ord så är det ett brott att vilseleda en person att resa till ett land för att personen ska ingå äktenskap eller äktenskapsliknande förbindelse. Brottsbeteckningen blir vilseledande till äktenskapsresa – den tidigare beteckningen var vilseledande till tvångsäktenskapsresa. Nu har lagstiftaren tagit bort ordet tvång. Brottet avser även de gärningar som innebär att ett barn genom vilseledning förmås resa utomlands i syfte att utsättas för ett barnäktenskap.

Straffskärpningsgrund för brott med hedersmotiv (Lag 2020:349)

Den 1 juli 2020 infördes en ny straffskärpningsgrund i brottsbalken som tar sikte på brottslighet med hedersmotiv. Om brott begås där motivet är att bevara eller återupprätta en familjs, släkts eller annan persons heder ska detta vara grund för en straffskärpning (en försvårande omständighet). Den särskilda straffskärpningsgrunden innebär att lagstiftaren ser särskilt allvarligt på brottet om det begåtts med hedersmotiv. Bland annat konstateras det att hedersrelaterad brottslighet är ett allvarligt hot för många personer, speciellt barn och unga. Konkreta exempel, som lyfts som särskilt försvårande, är brottslighetens kollektiva karaktär och vilka stora konsekvenser den får för offren, främst barn och unga, som inte kan bo kvar hemma eller ha kontakt med sin familj och sina vänner och som inte kan stanna kvar i sin skola. Andra exempel som lyfts är att barn och unga inte vågar berätta om sin utsatthet eftersom de riskerar allvarliga straff om brottsligheten blir känd för andra utanför nätverket, samt att offren utsätts för stor press från nätverket i syfte att ta tillbaka sina uppgifter.

Utreseförbud

Utreseförbudet regleras i 31 a § Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser för vård av unga (LVU). Utreseförbud är en åtgärd för att skydda barn som riskerar att föras utomlands för att ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse eller könsstympas. Beslut om utreseförbud meddelas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden (31 b § LVU). Förutsättningarna för LVU-vård behöver inte vara uppfyllda för att utreseförbud ska kunna meddelas. Möjligheten att meddela utreseförbud är inte beroende av om möjligheten till frivilliga insatser först har uttömts av socialtjänsten. Det krävs inte heller att det finns formella misstankar mot någon i ett straffrättsligt förfarande för att bestämmelsen om utreseförbud ska kunna tillämpas.

Tillfälligt utreseförbud regleras i 31 d § LVU och innebär att det får beslutas om ett tillfälligt utreseförbud om det är sannolikt att ett utreseförbud behövs och rättens beslut om utreseförbud inte kan avvaktas med hänsyn till risken för att den unge förs utomlands eller lämnar Sverige. Om socialnämndens beslut om tillfälligt utreseförbud inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om ett sådant förbud. Ett sådant beslut gäller omedelbart men ska underställas förvaltningsrätten inom en vecka från den dagen då beslutet fattades.

Tillfälligt undantag i 31 § LVU kan göras för exempelvis skolresor och semesterresor med familjehem. Då kan provisoriskt pass utfärdas för den aktuella resan. Dock får det inte finnas risk för att barnet förs till eller beger sig till ett annat land där barnet riskerar att utsättas för barnäktenskap eller könsstympning.

Den som för ut ett barn ur landet i strid mot ett utreseförbud kan straffas. Ett utreseförbud innebär även ett hinder mot att pass utfärdas och en möjlighet att återkalla pass.

Domstolen/nämnden måste skicka sitt beslut till Polismyndigheten för att utreseförbudet ska registreras.

Förbud mot könsstympning av kvinnor (Lag 1982:316)

Sverige är det första landet i Europa att lagstifta mot könsstympning av flickor/kvinnor. Enligt 1 § i lagen råder förbud mot alla ingrepp i de kvinnliga yttre könsorganen i syfte att stympa dessa eller åstadkomma andra bestående förändringar av dem (könsstympning). Detta får inte utföras, oavsett om samtycke har lämnats till ingreppet eller inte. Enligt 2 § i lagen med förbud mot könsstympning av kvinnor kan den som bryter mot lagen dömas till fängelse i högst fyra år. Om brottet har medfört livsfara, allvarlig sjukdom eller i annat fall inneburit ett synnerligen hänsynslöst beteende ska det bedömas som grovt. För grovt brott döms till fängelse, i lägst två och högst tio år.

Den 1 maj 2020 avskaffades preskriptionstiden för könsstympning.

TRIS erfarenheter av asylsökande barn som utsätts för HRV

TRIS har under senare år uppmärksammat att många barn och unga ringt till vår jourtelefon och berättat att de befinner sig i en asylprocess och att de parallellt med detta blir utsatta för kontroll, förtryck och/eller våld i sin familj. Majoriteten av dessa individer vågar till en början inte berätta i samtal att de är asylsökande utan de berättar om sin situation och den utsatthet de befinner sig i gällande sin familj. I senare samtal kan barnen och ungdomarna berätta att de befinner sig i en asylprocess. TRIS är av förståelsen att många av dessa barn och unga är mycket rädda och inte vågar berätta att de befinner sig i en asylprocess eftersom de tror att det kan förvärra situationen. Flera barn berättar att de är oroliga över att deras föräldrar kommer att skickas iväg från Sverige om barnen exempelvis berättar att de blir utsatta för våld av föräldrarna.

Eftersom processerna kring ett asylsökande barn som söker stöd ser annorlunda ut har vi på TRIS valt att systematiskt fråga om uppehållstillstånd hos hjälpsökande. Ofta kan ett första steg vara att systematiskt berätta om barnets/ungdomens rättigheter, rätt till stöd och hjälp för att trygga hen i att samhället kan bistå med hjälp vid utsatthet trots pågående asylprocess.

I detta avsnitt kommer vi att lyfta barnens egna röster, barn som är utsatta eller har utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck under en pågående asylprocess. TRIS har inom ramen för detta projekt haft ett nära samarbete med flera jurister som möter barn och unga i asylprocessen. Det är jurister från Advokatbyrå Rebecca Lagh AB och FOKUS Advokatbyrå. Juristernas och andra medverkande yrkesverksammars erfarenheter kommer att varvas med barnens berättelser. Vi har valt att presentera

juristerna med namn. Övriga yrkesverksammars arbetsplatser och namn är anonymiserade. Detta är ett beslut som tagits gemensamt av de medverkande och projektets ledningsgrupp. Syftet är att skydda barn och unga och minimera igenkänningsfaktorer.

Hur kan man som handläggare/ beslutsfattare ta hänsyn till HRV utifrån rådande lagstiftning vad gäller bedömningsgrunder för asylskäl?

En 15-årig flicka ringer in till TRIS jourtelefon och berättar om sin rädsla inför att behöva återvända till Irak. Flickan befinner sig i en asylprocess och har varit i Sverige 1,5 år. Flickan berättar att hennes farbror valt ut en man som hon ska gifta sig med i Irak. Flickans föräldrar kommer inte att kunna säga emot farbrodern och flickan vet att hon kommer att tvingas gifta sig med den tilltänkta mannen om familjen inte får stanna i Sverige. Flickan berättar att hennes föräldrar är inställda på att de kan behöva åka tillbaka om de får avslag.

Det framkommer utifrån flickans berättelse att föräldrarna anser att flickan anammat en mer västerländsk livsstil och att de anser att hon kan komma att gynnas av att åka tillbaka till Irak. Flickan uttrycker en stark rädsla i samtal med personal på TRIS jourtelefon. Flickan bokas in på samtal med TRIS kurator.

I de initiala två samtalen säger inte flickan så mycket. Det hedersrelaterade våldet är inte så framträdande. Först när flickan får information om vilka rättigheter barn har i Sverige vågar hon berätta mer. Efter att ha fått information om barnkonventionen berättar hon:

"Jag hade mer frihet i Irak för i Sverige får jag inte ens gå ut utan min bror men jag ser andra tjejer i klassen som får göra det." Flickan sätter fingret på den utsatthet många unga asylsökande befinner sig i: att vara utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck och begränsas av sin egen familj i ett land där frihet är en viktig del i en individs liv. Parallellt med detta befinner sig flickan i en asylprocess. TRIS orosanmäler och flickan blir placerad enligt LVU, då det framkommer att hon är begränsad i sitt klädval och rörelseutrymme samt utsätts för psykiskt våld i hemmet.

Juristen Stefan Zebrowski på FOKUS Advokatbyrå diskuterar nämnda fall och beskriver att tvång såsom klädkod, kontroll, våld, hot och psykiska kränkningar är exempel på sådant man måste belysa och prata om när det handlar om barn i en asylprocess, i synnerhet om de kommer från regioner där flickor exempelvis utsätts för kränkande behandling på grund av att de är flickor. Nämnda exempel kan utgöra tillräckligt med skyddsskäl, även om det sker inom hemmets väggar.

Stefan Zebrowski berättar även att barn som befinner sig i en asylprocess ofta inte är medvetna om detta tills man upplyser dem, något som TRIS instämmer i. Många barn och unga som befinner sig i en asylprocess har ofta bristfällig kunskap om sina rättigheter som asylsökande barn/unga i Sverige. Dessa barn och unga hamnar ofta mellan stolarna eftersom de sällan vet om sina rättigheter. De kan få höra om rättigheterna i skolan och kanske börja ifrågasätta sitt livsutrymme och uttrycka att de vill leva som andra unga i Sverige. Faran här kan då vara att barnen riskerar att utsättas för värre sanktioner i hemlandet vid ett utvisningsbeslut. Detta då barnen exempelvis kan börja ifrågasätta de hedersrelaterade normer och värderingar ursprungsfamilj och släkt vidmakthåller, och i sin tur bestraffas för sitt ifrågasättande.

Juristerna Linnea Sveds, Julia Sjölund och Rebecca Lagh från Advokatbyrå Rebecca Lagh AB tar upp vikten av att lyfta HRV som särskilt

skäl för asyl redan i ansökningssamtalet, alternativt ta hänsyn till landinformation om HRV som finns tillgänglig. Att höra familjemedlemmar var för sig och alltid ge modern och barnen ett offentligt biträde och fadern ett annat, anser de också vara av vikt. Detta för att sekretessen ska gälla från början. Utmaningen enligt juristerna är när föräldrar inte berättar om risk för tvångsäktenskap eller könsstympning. Enligt deras erfarenhet blir det inte rättssäkert när barnets bästa har ett stort tolkningsutrymme. *"Det blir godtyckligt från handläggare till handläggare på Migrationsverket. De ska ju förhålla sig till landinformation men redan när de skickar protokollen så ser man att de endast beaktat landinformation som är till sökandes nackdel och inte alls beaktat landinformation som är till sökandes fördel."*

Rebecca Lagh beskriver att de ofta argumenterar med utgångspunkt i HRV. *"Problemet är när det är familjer och det finns en intressekonflikt. Då avsäger vi oss alltid ärendet"*, berättar hon. Alla jurister har också erfarenhet av att Migrationsverket uppmärksammar HRV och själva ger moder och barn ett eget ombud. *"Men om de fortfarande är gifta så tillhör de familj och skulle kvinnan återvända själv så blir det väldigt farligt"*, *"Hon ville inte skilja sig för då skulle hon bli dödad om hon blev utvisad"*, *"Hon ville inte skilja sig förrän hon får uppehållstillstånd"* och *"Om man inte är säker så vill man inte berätta för risken är för stor om man sedan blir utvisad till sin familj/släkt"*, berättar juristerna från Advokatbyrå Rebecca Lagh AB.

Förordnanden avser alltid hela familjen. *"Det enda vi kan göra är att försöka prata med barnen själva. Det är inte alltid vi får det. Föräldrarna vill inte att barnen ska prata själva med ombudet. Det hade varit annorlunda om barnet hade ett eget ombud ... Enligt utlänningslagen så ska barn höras men i praktiken blir det att barn kan höras"*, säger Rebecca Lagh.

Samtliga jurister menar att liknande dilemman finns hos handläggare på Migrationsverket. *"Vi hade ett ärende där vi tog kontakt med utredare*

på Migrationsverket efter misstanke om HRV. Men som ombud hade utredaren lojalitet mot föräldrarna. Hon föreslog eget ombud för barnet men möttes av motstånd. Brodern hade utsatt systemen för något men alla i familjen hade samma ombud. Ombudet hade svårt att företräda båda barnen och avsåg sig för brodern. Ombudet mötte motstånd från Migrationsverket”, berättar Rebecca Lagh.

Juristerna anser att det är viktigt att ombudet har kunskap om HRV för att kunna upptäcka men också stå på sig. Vidare menar juristerna att den bästa möjligheten att höra barn är första gången de kommer till Migrationsverket. Det kanske är barnets enda möjlighet men det är inte säkert att man hör barnet över huvud taget. Det juristerna påpekar är att man måste höra barn i ett tidigare skede. Oftast klumpar man ihop alla och ser familjen men inte individerna, menar juristerna. Om barn inte vet om sina rättigheter så är det svårt för dem att besvara frågor kring vad de utsätts för. Deras informationsflöde kommer från föräldrar. Att det saknas kunskap om barns rättigheter bland barn, är också något samtliga jurister påpekar.

Juristerna Linnea Sveds och Julia Sjölund säger: *”Vi tänker oftast så att vi borde dela upp det men får inget stöd av Migrationsverket. De tycker att vi lägger ned för mycket tid och vill att vi ska ta hela familjen. Samma på asylutredningen, man tar alltid in pappa ... man skulle egentligen inte ha samma ombud för mamma och pappa. För ofta nystas det fram att det inte är en bra relation där emellan. Det visar att man inte är villig att höra barnens problem.”*

En annan fråga som tas upp av juristerna handlar om personer som utsätter andra för hedersrelaterat våld och förtryck och deras möjligheter att få asyl. I vissa fall kommer exempelvis frågan om uteslutande från skyddsstatusförklaring att aktualiseras till följd av föreslaget om kriminalisering av hedersbrott. I samtal med juristerna blir det tydligt att en person kan komma att få flyktingstatus, då aktualiseras frågan om det finns anledning

att utesluta personen från skyddsstatus trots att personen är flykting. Uteslutningsgrunder kan vara att personen deltagit i krig. Informationen kan komma efter att personen fått flyktingstatus. Trots att informationen kommit upp i efterhand kan dock personen bli utvisad. Ett annat exempel kan vara att en person inte varit sanningsenlig, att hen uppger felaktiga uppgifter om sin identitet eller att det framkommer andra uppgifter till Migrationsverket. Sådant kan också ligga till grund för utvisning. Juristerna diskuterar att liknande resonemang kan föras om personer som utsätter andra för hedersbrott kan förlora sin flyktingstatus. Barnen kan bli kvar i landet. Det blir problematiskt eftersom man som ombud alltid måste företräda klientens intresse. Då kan man avsäga sig ärendet med hänvisning till intressekonflikt mellan förälder och exempelvis barn: alltså när brottet begåtts mot någon inom samma ärende.

Regeringen beslutade 2019 att utreda om det bör införas en särskild straffbestämmelse, med en egen brottsbeteckning, som uttryckligen tar sikte på hedersrelaterat våld och förtryck. Hedersbrottsutredningens betänkande *Ett särskilt hedersbrott* (SOU 2020:57) konstaterar att det finns ett stort behov av att motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Samhället behöver sända en tydlig signal i lagstiftningen. Utredningen föreslår att det införas en särskild brottstyp som fokuserar på upprepade hedersrelaterade gärningar som riktar sig mot samma brottsoffer.

Könsstymning av flickor som barnspecifik förföljelsegrund

Juristerna Linnea Sveds, Julia Sjölund och Rebecca Lagh berättar att könsstymning av flickor som barnspecifik förföljelsegrund kan åberopas när det finns risk för att en flicka könsstympas eller vid situationer där en flicka redan har könsstympats. På frågan om vilka erfarenheter juristerna har, så svarar de så här: *”En ung tjej från Somalia som var könsstympad fick uppehållstillstånd. Men kommer man med*

sin familj så finns det väldigt liten chans att den intressekonflikten kommer upp. I vissa länder är det så normaliserat, att det inte blir en skam för familjen. Om det är ett barn och man inte vet så kan man inte få reda på det eftersom föräldrarna inte kommer tillåta en undersökning.”

Ett ärende som kommit till TRIS jour gäller två minderåriga systrar som tillsammans ringer till TRIS jourtelefon och ställer frågor kring könsstympning. En av systrarna har fått hjälp med komplikationer från sin könsstympning. Hon har fått träffa gynekolog i Sverige för en öppningsoperation. Flickan som genomgått öppningsoperationen är rädd för att bli utsatt för förföljelse samt andra övergrepp såsom en ny könsstympning om hon utvisas tillbaka till Uganda. I detta fall riskerar flickan således att utsättas för grövre övergrepp i Uganda samt även bestraffas för att hon genomgått öppningsoperationen. Flickorna är båda väldigt rädda över att bli utvisade. TRIS har sedan kontinuerlig kontakt med flickorna, som under en lång tid vill vara anonyma i kontakten med TRIS. När det framkommer att fadern planerat ett tvångs-äktenskap i hemlandet för ena systemen vågar de vända sig till socialtjänsten för stöd. Dock är det en lång process för flickorna där TRIS blir involverade och fungerar som ett stöd för dem. TRIS lyfter även flickornas rättigheter, då det framkommer i samtal med Migrationsverket att Uganda kriminaliserat könsstympning. Migrationsverket anser då att detta kan fungera som tillräckligt skydd för flickorna vid utvisning. Socialtjänsten anser dock att flickorna riskerar att skadas ytterligare vid utvisning och ansöker om verkställighetshinder då framför allt den äldsta flickan riskerar att bestraffas allvarligt på grund av öppningsoperationen hon genomfört i Sverige. Det som kan bli riskabelt är att stirra sig blind på att lagstiftningen i utvisningslandet ger ett skydd till flickor och kvinnor att exempelvis inte bli utsatta för könsstympning, samtidigt som det i praktiken inte är ett tillräckligt skydd. Det man kan betona i denna del är att lagstiftningen i Uganda inte speglar verkligheten för många flickor som växer upp i ett parallellt samhälle där staten kommer i andra hand,

eftersom klanen är den främsta säkerheten för människor. Precis som i Somalia är Uganda ett land med stark betoning på stammar och klaner. Sabinyritualen, till exempel, är en ritual för könsstympning som genomförs av en viss klan i Uganda. Det många svenskar gör fel (även svenska staten) är att de går in i hypotetiska situationer där en person ska utvisas och ser det hela ur ett västerländskt perspektiv, det vill säga att en lagstiftning är tillräckligt skydd, men man måste komma ihåg att folk från dessa delar av världen vänder sig till staten först i andra eller tredje hand.

Stefan Zebrowski på FOKUS Advokatbyrå beskriver att i situationer där en flicka exempelvis utsatts för en könsstympning så kan inte just det övergreppet återupprepas. Dock kan det vara ett bevis på att flickan har utsatts för HRV och därmed löper risk att utsättas ytterligare av sin familj. I situationer där flickan önskar söka vård för sin könsstympning i Sverige men hindras av sin familj kan det lidande som orsakas av detta anses utgöra förföljelse i sig. TRIS har mött unga tjejer som önskat söka vård för sin könsstympning men hindrats av sin familj. Vår erfarenhet visar att många av dessa flickor söker vård först när de når myndig ålder. Detta eftersom de då känner sig tryggare i att föräldrarna inte kan få vetskap om att de uppsökt vård. Stefan Zebrowski beskriver ärenden där framför allt modern tillsammans med barnen haft ett starkt behov att skyddas från fadern i familjen. I dessa ärenden tilldelas ofta modern och barnen ett eget biträde vilket kan underlätta för de utsatta att berätta om sin hedersvåldutsatthet.

Enligt juristerna som medverkat i referensgruppen är det viktigt att barn får information om sin egen process separat. Aktörer som möter barn måste bli mycket bättre på att lyfta barns särskilda asylskäl och förklara för dem vad det innebär, menar juristerna.

Vårdpersonalens erfarenheter

I intervjuer med vårdpersonal kommer flera exempel på utmaningar upp i arbetet med hedersvåldsutsatta asylsökande barn och ungdomar. Det som lyfts av samtliga är vikten av kunskaper. *”Det vi inte kan eller förstår kan vi inte heller fråga om”,* säger en sjuksköterska. *”Vi måste förstå vad HRV är för att ens kunna uppmärksamma det och den förståelsen tror jag är extremt låg inom vården”,* säger en annan sjuksköterska. *”Hos oss finns det rutiner om våld, men mycket handlar om våld i nära relationer. Men vad vi måste förhålla oss till särskilt när det gäller HRV, det tycker jag är extremt svårt”,* är ytterligare exempel på kommentarer från vårdpersonal.

Vikten av samverkan, främst med socialtjänsten, lyfts särskilt av vårdpersonalen. För att kunna skydda asylsökande flickor från att utsättas för könsstympning måste alla ta sitt ansvar. *”Jag måste veta att nu måste jag ta kontakt med socialtjänsten eller polisen”,* säger en sjuksköterska. *”Är det här något jag kan prata med vårdnadshavare om?”* är en fråga många brottas med. Att veta hur man ska navigera i det här är viktigt. Tidsbrist är något som många nämner. *”Jag tror att det inte finns tid men också att det fattas förståelse för andra myndigheters ansvarsområden”,* säger en sjuksköterska. För lite kunskap i kombination med stuprörssystemet är livsfarligt för de barn som riskerar att utsättas för HRV, det är tankar som finns hos vårdpersonalen. *”Man vill kunna arbeta med andra för patientens skull. Det vet vi alla att det är det bästa men det är så många hinder i det arbetet. Men man borde hitta samverkansmöjligheter, ett nätverk”,* säger en av deltagarna.

I samtalen med vårdpersonalen blir det tydligt att det finns mycket kunskaper om könsstympning, och att vården kan utföra öppningsoperationer. I flera regioner pågår arbeten med att se över rutiner kring hur man ställer frågor kring könsstympning och hur man följer upp med inte bara medicinskt stöd utan även psykosocialt stöd. Men sedan gäller det

också att uppmärksamma de som inte vet att de är könsstympade och inte vet hur anatomiska se ut: *”Att vi som personal vågar och förstår att vi måste ställa vissa frågor eller alla frågor är grunden för att vi ska kunna skydda barnen.”* Citatet illustrerar på ett bra sätt samtalen med vårdpersonalen.

LVU och verkställighetshinder

Vad händer när ett barn vårdas enligt LVU och det blir ett avslag på asylansökan?

Juristernas erfarenheter visar att det generellt krävs mycket för ett verkställighetshinder. Det måste framkomma något i ärendet som inte har framkommit tidigare. Även om en ny omständighet föreligger så krävs det ofta ändå rätt mycket. Som exempel nämner juristerna nya omständigheter i ursprungslandet. Detta är viktigt för att barnets ansökan ska prövas på nytt och för att den ska prövas självständigt. Blir det ett avslag från Migrationsverket så borde barnet kunna få ett eget ombud. Det är inget som görs automatiskt utan det krävs en utomstående som har barnets intresse i fokus och ”ligger på” Migrationsverket, menar juristerna. På frågan om risk för tvångsäktenskap kan vara en sådan ny omständighet, så är svaret inte så enkelt.

Rebecca Lagh menar att frågan då blir: *”Varför har det inte framkommit tidigare?”* Detta måste, enligt henne, kunna besvaras på ett tillfredsställande sätt. Liknande resonemang förs om en individ har konverterat eller berättar om sin sexuella läggning senare i processen. Varför det inte har framkommit tidigare blir också viktigt. Utöver att det krävs en ny asylansökan så finns det ett stort problem med verkställighetshinder. Asylsökande får inget offentligt biträde i verkställighetshindersärenden, anser Rebecca Lagh.

Olika dilemman

Majoriteten av barn i asylprocess kommer till Sverige tillsammans med sina familjer. Detta kan innebära en form av trygghet som ensamkommande barn kan sakna. Dock kan

detta resultera i att barnens rättigheter och situation riskerar att hamna i skymundan. Exempelvis kan det vara så att familjerna flyr länder med krig och svält och då är detta något som drabbar hela familjen. Sedan har vi, som nämnts, barnspecifika förföljelser som riktar sig mot det enskilda barnet.

Som biträde kan det vara svårt att företräda hela familjen samtidigt som man ska lyfta upp just barnets egna asylskäl. Det kan exempelvis vara så att modern och fadern har motstridiga intressen: att modern eller döttrarna i en familj inte vågar berätta för sin man/fader att de utsatts för sexuellt våld. Det kan handla om att döttrarna fått till sig av modern att inte berätta om dessa saker, och då kan det vara väsentligt att ge barn med familjer egna ombud för att sådana viktiga aspekter ska framgå.

Som tidigare nämnts har barnrättskommittén uttryckt oro över att det inte läggs tillräckligt stor vikt vid barns rätt att få sitt bästa beaktat i asylprocessen. Stefan Zebrowski på FOKUS Advokatbyrå delar kommitténs oro. Han har samverkat med TRIS under flera år, och han lyfter en tonårstjej som bär på berättelse om övergrepp som vanhedrar henne. Flickan och hennes föräldrar tackar nej till enskilt samtal för henne med både biträde och handläggare. Flickan kommer, enligt Stefans erfarenheter, inte att berätta något så länge hon har samma biträde som föräldrarna.

"För att få en flicka att vilja prata är det viktigt att tillförsäkra henne sekretessen i hennes ärende. Detta är dock omöjligt utifrån advokatetiska principer om ett biträde har hela familjen. Som det är nu får biträden ofta en hel familj som klienter av Migrationsverket. Först om man upptäcker motstående intressen hoppar man av uppdraget och separata biträden utses. Problemet är dock att man borde ha utsett separata biträden från början för att kunna upptäcka problemet", säger Stefan Zebrowski.

Enligt Stefan skulle en lagstiftningsåtgärd kunna vara att biträdet för ett minderårigt barn

också blir särskild ställföreträdare, så som är fallet i LVU-ärenden. Detta öppnar upp för att barnets talan kan föras mot föräldrarnas vilja om barnets bästa kräver det. En skillnad mellan LVU och utlänningslagen är dock att barn i LVU är processbehöriga vid 15 års ålder medan de är det vid 18 år i utlänningslagen.

TRIS kurator har mött barn som varit omhändertagna enligt LVU för att skyddas från sina egna föräldrar. Dock har man senare ansett att barnen kan skickas tillbaka till föräldrarna efter en tid trots att det varit till individerna som utsatt dem för våld. Ett vanligt exempel som kuratorn på TRIS möter är unga flickor och pojkar som utvisas till länder där starka hedersrelaterade normer och värderingar råder. Detta sker efter flera år i Sverige, där ungdomen format en svensk identitet och frigjort sig från hedersrelaterade normer och värderingar för att i stället åter hamna i ett land där dessa råder.

Stefan Zebrowski beskriver ett dilemma som många asylsökande barn och ungdomar möter. Risk för barnäktenskap, könsstympning och risk för att bli barnsoldat är i dag skyddsskäl. Men om ursprungslandet har kriminaliserat något av det ovan nämnda, exempelvis könsstympning, kan det försvåra möjligheterna för barnet att få uppehållstillstånd i Sverige. Argumentet är att könsstympning anses vara ett brott i den unges ursprungsland och då anses behovet av adekvat hjälp tillgodoses i hemlandet. I de flesta länder med stark hederstradition finns det sällan ett bra stöd och/eller hjälp mot hedersrelaterat förtryck. Det kan exempelvis röra sig om en ung flicka som vid avslag på asylansökan riskerar att bli utsatt för barnäktenskap i hemlandet trots att det finns ett regelverk i hemlandet som förbjuder detta med hänvisningen att det råder ett lagstadgat förbud mot barnäktenskap. Andra dilemman som lyfts av juristerna är att Migrationsverket skriver ställningstaganden och då kan de lyfta särskilt utsatta grupper i världen. Men i praktiken används dessa listor på samma sätt som "uteslutandelistor". Finns man inte på listan så är man inte särskilt utsatt, säger juristerna.

Kuratorn på TRIS har mött flera flickor som riskerar att bli utsatta för barnäktenskap vid utvisningsbeslut trots att det råder ett förbud mot barnäktenskap i landet de blir utvisade till. Kuratorn vittnar även om situationer där barn börjat ifrågasätta den begräsning som de utsätts för av sin familj. Dessa barn och unga är ofta mycket rädda och lever med tron om att deras föräldrar kan riskera utvisning om det kommer fram att föräldrarna utsätter barnen för våld. Majoriteten av barn som befinner sig i en lojalitetskonflikt till sina föräldrar beskriver återkommande för kuratorn på TRIS hur de försökt *vänta ut* eller *avvakta* tills beslut om asyl gavs, innan de berättar om utsattheten för myndigheter.

Rebecca Lagh beskriver ett fall där barnet blir omhändertaget enligt LVU och placeras med modern. Modern och barnet anländer till Sverige först, efter en tid anländer fadern. Modern är själv ett barn. Migrationsverket vill, efter att fadern har anlånt till Sverige, att modern och barnet ska placeras nära fadern för att fadern ska kunna hälsa på dem. Fadern utsätter modern för våld. Modern blir tillsagd att gå till Migrationsverket och gråta och säga att hon vill bo med fadern. Modern får en god man vars uppdrag är att se efter hennes intressen. Men den gode mannen är landsman med fadern och försöker få modern att försonas med fadern. Rättsläget är oklart kring vem som ska föra barnets talan under LVU och asylprocessen. Ett annat dilemma juristerna lyfter är att vårdnads-havarens rätt till information är väldigt stark. I ärenden då modern och barnen är skyddade är det mycket svårt att hindra fadern från att få information om barnets asylprocess.

Luckor i lagstiftningen

Enligt de yrkesverksamma som medverkat i projektet *Ensamast i rymden* måste Migrationsverket arbeta mer med att förtydliga barnkonventionen och i de praktiska processerna implementera ett tydligt barnperspektiv. Juristerna i referensgruppen påpekar att en utredning kring om barnkonventionen är förenlig

med utlänningslagen kommer att presenteras under hösten 2021. Detta gör att det just nu är ett tillstånd av "mellanläge" kring hur dessa lagar ska tolkas tillsammans. Det blir svårt för en handläggare på Migrationsverket att göra en bedömning när det inte finns en bra tolkning av barnkonventionen ännu. Detta bekräftas av handläggare på Migrationsverket: *"Det är otroligt svårt att tolka in barnkonventionen i förhållande till andra lagar som vi måste beakta. Det finns inte några tydliga direktiv, vilket försvårar arbetet."*

Handläggare på Migrationsverket lyfter även att yngre barn många gånger glöms bort i samtalen om hedersrelaterat våld och förtryck: *"Viktigt att ha i beaktande är att även yngre barn i familjer som söker asyl kan utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck. Det kan vara direkt från föräldrarna som barnet söker asyl tillsammans med eller ifrån släkt i hemlandet som styr."*

TRIS kurator kom i kontakt med ett ärende gällande en pojke på tio år som tillsammans med sina föräldrar och systrar sökt asyl i Sverige. Samtidigt som familjen sökte asyl i Sverige på grund av religiös förföljelse i hemlandet, där familjen konverterat från islam till kristendomen, levde föräldrarna med starka hedersrelaterade normer och värderingar där fadern ville att sonen skulle upprätthålla dessa normer och värderingar även i Sverige. Fadern ansåg att det var sonens uppgift att upprätthålla familjens och släktens heder, så att denne skulle kunna föra familjens namn vidare. För att göra detta behövde sonen, enligt fadern, kontrollera sina systrar och sin mor. Sonen omhändertogs inom kort efter att detta framkommit till kuratorn på de äldre systrarnas skola.

Yrkesverksamma står oftast inför svåra dilemman. Så här berättar en kurator på grundskolan:

Det är alltid svårt att veta vad jag ska säga. Det som är viktigast för barnet är om familjen får stanna eller inte. En flicka sa så här till mig: "Det spelar ingen roll vad de gör med mig bara mina syskon får stanna."

INFORMATION

Visste du att enligt utlänningslagen 5:12 12 § kan ett tidsbegränsat uppehållstillstånd beviljas en utlänning som behöver vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga?

TRIS reflektioner

Vilka är barnrättskommitténs rekommendationer till Sverige/svenska staten och vilken är TRIS roll i arbetet/lösningen?

TRIS har mött barn och unga som befinner sig i en asylprocess där den unge parallellt börjat uttrycka sin sexualitet som går emot familjens normsystem. Vi på TRIS instämmer i barnrättskommitténs rekommendationer till Sverige där särskilt fokus ska vara att arbeta förebyggande mot diskriminering samt att, vid behov, vidta aktiva åtgärder för att skydda barn i sårbara situationer. Här nämns barn som är homosexuella, bisexuella eller transpersoner. TRIS har mött många unga som antingen är homosexuella, bisexuella eller transpersoner och under asylprocessen i Sverige fått möjlighet att utöva sin sexualitet utan risk för sanktioner från staten. Dessa unga befarar att det vid ett utvisningsbeslut ska framkomma att de har en annan sexuell läggning än heterosexuell, och att de då kommer att skadas/förföljas/mördas i sitt hemland.

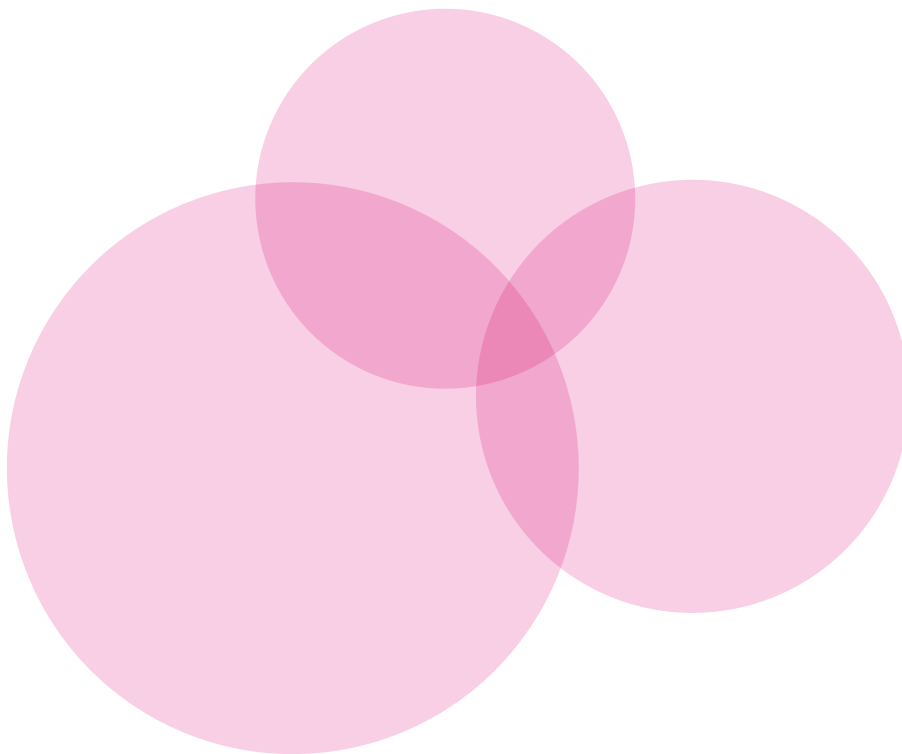
I ärenden där hbtq-skäl åberopas ska alltid en hbtq-specialist delta i processen. TRIS erfarenhet är att i flera fall kan en person som är hbtq och asylsökande även vara utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck, och att det då kan vara avgörande att ha med en specialist inom HRV i ärendet. Detta för att inte riskera ytterligare sanktioner för individen samt för att handlägga ärendet på ett sätt som omhändertar samtliga riskfaktorer för hen. Viktigt att belysa här är att det kan innebära en stor utsatthet för en individ som är hbtq att bo i ett land som förespråkar individens rättigheter oavsett könstillhörighet och sexualitet men samtidigt inte få ta del av den frihet som anses vara självklar. Lagg därtill att sedan få till sig att "du som barn och ungdom inte får vara fri på grund av din familjs värderingar". Vi nämnde en ung flicka som beskrev för

TRIS att hon var mer ofri här i Sverige än vad hon varit i Irak där regeringen systematiskt vidmakthållit förtryck mot flickor och kvinnor. Detta är en vanlig upplevelse hos ungdomar i en asylprocess som kommer i kontakt med TRIS, och det är otroligt viktigt att alla barn och unga i Sverige får tillgång till sina rättigheter.

Vidare framhåller TRIS ett förslag om att som regel göra kvinnor till huvuddossier i ärendet, vilket innebär att Migrationsverket alltid ska tilltala kvinnan och att enskilda utbetalningar ska göras till paret. Detta för att förhindra att kvinnor blir ekonomiskt bundna till sin make under en asylprocess och för att försöka underlätta till viss del för kvinnor att våga berätta om eventuell utsatthet från maken. TRIS önskar att man släpper samhandläggning av ärenden och i stället handlägger dessa enskilt, då skyddsbehov kan skilja sig åt mellan samtliga familjemedlemmar, exempelvis beroende på kön och ålder. I nuläget är det så att efter uppehållstillstånd och anvisning till kommun tilldelas hela familjen en gemensam handläggare hos kommun och socialtjänst. I dessa blir ofta mannen huvudperson i ärendet och samtal tas med mannen. I väntan på skolplacering kan barn rent praktiskt hamna mellan stolarna mycket längre tid än endast under asylprocessen. Kommunerna är fria att själva utforma sitt mottagande av anvisningar och vilka insatser som finns för nyanlända. Här är ytterligare ett steg där barn blir osynliga. I praktiken är det således först i skolan som barn garanteras huvudfokus och där barnets bästa som princip faktiskt tillämpas och implementeras samt följs upp och granskas. TRIS önskar en ökad och förbättrad samverkan mellan olika hjälpinstanser för barn såsom socialtjänst, barn- och ungdomspsykiatri och migrationsmyndigheterna där samtlig dokumentation och underlag från nämnda instanser tas i beaktan i en asylprocess.

BARNETS BÄSTA ges olika tyngd vilket gör att besluten/
handläggningen på vardera myndigheten hamnar i konflikt
med varandra. Barnets bästa borde ju ha en enhetlig
tolkning oavsett vilken myndighet som tolkar det. Här
behöver praxis inom olika rättsområden harmoniseras.
Migrationsöverdomstolen borde leda vägen genom att
bevilja prövningstillstånd i ett mål om detta och jämföra
socialrättens barnets bästa med utlänningsrättens
barnets bästa.

Reflektion från Stefan Zebrowski, jurist

Slutord

För majoriteten av oss är demokrati och rätten att leva fritt från våld och förtryck något vi tar för givet. Det är ofta inget vi stannar upp och reflekterar över i vardagen. På samma gång präglar demokratiska värderingar vårt vardagsliv och detta är något de flesta av oss fått förmedlat till sig sedan ung ålder: att ha nära omsorgspersoner som lyssnar på oss, stödjer oss, och ger oss möjlighet att – i takt med ålder och mognad – få göra egna val i livet, såväl stora som små. Det är just denna rätt att få ta del av demokratiska värderingar i Sverige och att få utvecklas till fria individer, som barn i en asylprocess som blir utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck inte ges möjlighet till.

Att växa upp och leva i en hederskontext är en stor utsatthet och innebär ständiga begränsningar av att få sin röst hörd. Vi vädjar till dig som läst denna rapport att inte låta hedersrelaterat våld och förtryck mot barn och unga i en asylprocess förbli en tyst fråga. TRIS ambitioner i projektet samt TRIS yttersta mål är att ingen människa ska bli utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck. Samhället behöver gemensamt vidta åtgärder och arbeta för att kunna ge stöd och skydd till personer som drabbas av inskränkningar i sina grundläggande fri- och rättigheter.

Projektet *Ensamast i rymden* har möjliggjort för målgruppen barn och unga asylsökande som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck att få en röst och inte falla mellan stolarna. Både yngre barn och tonåringar utsätts ofta för den dubbla utsattheten inom ett system av beroenderelationer där den unge blir utsatt av sin primära omsorgsgivare. Många

av barnen är ofta inte ens medvetna om sina rättigheter i Sverige och tänker ofta att rättigheterna inte gäller dem som asylsökande. Här behöver vi som yrkesverksamma uppmärksamma, informera och tydliggöra barns rättigheter även under pågående asylprocess. Vikten av att dessa barn känner att deras röster blir hörda och att de får gehör är en grundpelare i TRIS arbete. Vi behöver skapa möjligheter och ge utrymme till barn att våga berätta om sin utsatthet. Detta gäller i synnerhet under pågående asylprocess där barnen ofta lever med en dubbel rädsla, rädslan över att behöva åka till ett land de flytt från och rädslan över att inte få leva i frihet i Sverige på grund av familjens hedersrelaterade normer och värderingar.

Att tillgodose ett barns rättigheter samt möjligheter till hjälp och skydd är något TRIS anser ska gälla alla barn, och det bör inte göras skillnader i frågan. Myndigheter som har som ansvar att skydda barn behöver samarbeta kring frågan och fånga upp dessa barn och unga. Som det ser ut nu verkar genomslaget för barnkonventionen gå långsamt. Jurister TRIS har haft nära samarbete med i migrationsfrågor vittnar om att de ofta inte får gehör när de åberopar barnkonventionen i ärenden, trots att den är lagstadgad.

Vi på TRIS arbetar ständigt för att barn och ungdomar ska få tillgång till sina grundläggande fri- och rättigheter. Detta behöver även inkludera individerna som detta projekt lyfter. I projektet har flera av dessa barn och unga fått komma till tals och vi anser att deras egna röster är något vi alla bör ha med oss i vårt arbete.

Referenslista

Backlund, Å. och Malmsten, J. (2013).

Barnets bästa? En studie om asylsökande barn i socialtjänstens barnavård. Stockholm: UNICEF.
<http://su.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A685194&dswid=-3086>

Barnombudsmannen. (2019, oktober).

Frågor och svar inför att barnkonventionen blir svensk lag. Hämtad den 25 november, 2020, från
<https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/barnkonventionen/barn/fragor-och-svar-infor-att-barnkonventionen-blir-svensk-lag/>

Bolinder, B., Heilborn, C., Löfvendahl, W. S.

(2014). *Barns rättigheter i asylprocessen: sammanställning av stöddokument för handläggning och prövning av barns asylskäl.* Stockholm: Migrationsverket, UNICEF & UNHCR.
<https://unicef.se/rapporter-och-publikationer/barnets-rattigheter-i-asylprocessen>

Förenta nationerna. (2015).

Kommitté för barnets rättigheter. Sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges femte periodiska rapport.
<https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/publikationer/ovriga-publikationer/sveriges-femte-periodiska-rapport-till-barnrattskommitten/>

Ghadimi, M. och Gunnarsson, S. (2019).

UNG 018 – En kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Uppsala. Uppsala: TRIS – Tjejs rätt i samhället.
<https://www.tris.se/publikation/ung018>

Lind, J. och Lundberg, A. *Barn i migrations-*

*processen, kartläggning som genomförts inom ramen för SOU 2016:19 (tillgänglig via Riksarkivet). En version av rapporten finns även tillgänglig via
<https://www.mah.se/upload/Forskningscentrum/MIM/Publications/160309%20Lundberg%20and%20Lind.pdf>*

Lundberg, A. (2009). *Principen om barnets bästa i asylprocessen – ett konstruktivt verktyg eller kejsarens nya kläder?* Malmö University: Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare (MIM).

Migrationsverket. (2016). *Är du gift?*

Utredning av handläggning av barn som är gifta när de söker skydd i Sverige.
<https://www.hedersfortryck.se/wp-content/uploads/Utredning-av-handla%CC%88gging-av-barn-som-a%CC%88r-gifta.pdf>

Migrationsverket. (2019). *Rättsligt ställningstagande (RS/060/2021). Motsättning mellan asylsökande barn, god man, offentligt biträde och vårdnadshavare.*

<https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=45465s>

Migrationsverket. (2019). *Årsredovisning 2018.* Diarienummer: 1.3.2-2019-5053.

<https://www.migrationsverket.se/Sok.html?query=%C3%A5rsredovisning&page=1>

Nilsson, E. (2007). *Barn i rättens gränsland: om barnperspektiv vid prövning om uppehållstillstånd.* Umeå: Juridik.

Prop 1996/97:25. *Svensk migrationspolitik i globalt perspektiv.*

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/svensk-migrationspolitik-i-globalt-perspektiv_GK0325/html

Regleringsbrev för budgetåren 2016 till 2020 avseende Migrationsverket. Stockholm: Utrikesdepartementet.

<https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?RBID=20374>

Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar. (2019). *Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingars yttrande över slutbetänkandet Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet* SOU 2018:6.
<https://docplayer.se/155920009-Radgivningsbyran-for-asylsokande-och-flyktingars-yttrande-over-slutbetanken-det-okat-skydd-mot-hedersrelaterad-brottslighet-sou-2018-69.html>

SOU 2018:69. *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet.* Stockholm: Norstedts Juridik, Offentliga publikationer.
http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2018/08/SOU_2018_69_webb.pdf

Socialstyrelsen, Migrationsverket & Sveriges Kommuner och Landsting. (2013). *Placerade barn som ska eller eventuellt kommer att utvisas eller avisas – en genomgång av ansvar, rättsläge och samverkan.* Stockholm: Socialstyrelsen. Hämtad den 31 mars, 2013, från
<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2013/2013-3-31%20>

UNICEF. (2019). *Barnkonventionens tredje tilläggsprotokoll: en individuell klagomekanism för barn.*
<https://unicef.se/rapporter-och-publikationer/barnkonventionens-tredje-tillaggsprotokoll>

UNICEF. (2020, november). *Kvinnlig könsstämning ger flickor men för livet.* Hämtad den 27 november, 2020, från
<https://unicef.se/fakta/kvinnlig-konsstymning>

United Nations. (2015). *Committee on the rights of the child. Distr. General, 2015. CRC/C/15/add.248. Consideration of reports submitted by states parties under article 44 of the convention. Concluding observations: Sweden.*
<https://unicef.se/barnkonventionen/fns-kommitte-for-barnets-rattigheter>

TRIS

TRIS – Tjejers rätt i samhället är en partipolitiskt och religiöst obunden ideell förening som arbetar mot hedersrelaterat våld och förtryck. TRIS vänder sig till barn, unga och vuxna som utsätts för eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat förtryck och våld. TRIS har även särskild kompetens i att möta individer som har en intellektuell funktionsnedsättning och som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck.

TRIS målsättning är ett integrerat och jämställt Sverige fritt från hedersnormer, begränsningar, förtryck och våld där individer, barn som vuxna, utifrån egen kapacitet och förmåga kan välja sitt eget liv och sin egen framtid.

För att nå våra visioner arbetar vi utifrån flera verksamhetsområden, både förebyggande och akut samt med metod- och utbildningsverksamhet.

För mer information om TRIS verksamhet:
www.tris.se

TR!S
TJEJERS RÄTT
I SAMHÄLLET